

Jirásek Alois

# Psohlavci



Alois Jirásek

**Psohlavci**

«Public Domain»

**Jirásek A.**

Psohlavci / A. Jirásek — «Public Domain»,

## Содержание

I	7
II	12
III	16
IV	20
V	23
VI	27
VII	32
VIII	35
Конец ознакомительного фрагмента.	37

## Alois Jirásek

# PSOHLAVCI

Za starodávna byly našemu Království českému přirozenou a mocnou hradbou hluboké lesy, jež od hřebenů hraničních hor na mnoho mil do vnitra země se rozkládaly. Stráže zvláště k tomu určené střehly přechody vedoucí tím pomezným hvozdem, opatrujíce zároveň brány zemské, stálé to tvrze a hradby, zřízené na ochranu stezek při hranicích.

Ponenáhl, zvláště za 13. století, kdy cizí osadníci valem k nám se hrnuli, sami králové naši přestali šetřiti lesů hraničních jako ohrady zemské a dávali cizincům mýtiti část po části. Nejdále a nejlépe zachoval se pomezný hvozď na straně západní proti Bavorům, na svazích i na úpatí velikolepé Šumavy. Část její a nejdůležitější cesty, vedoucí tudy od Domažlic do Němec, opatrovali od nepaměti Chodové, lid jadrný, otužilý, postavy statečné, myslí udatné.

Vesnice jejich, někdy na samém pokraji královských lesů, rozkládají se v nížině i na výšinách, ale vždy tak, že mají před sebou v tu stranu ke hranicím chlomy nebo vrchy, za něž se tulí jako za přirozené bašty proti nepříteli. Roztroušeny jsou pásem asi šest mil dlouhým podél hranic při přechodech a důležitých stezkách.

Tak od Domažlic nejdále na jihovýchod poblíže průsmyku Všerubského vesnice Lhota a Pocínovice, od těchto pak k severozápadu mezi cestami všerubskou a brodskou: Kýčov, Mrákov, Tlumačov a Stráž, nejdále pak odtud severozápadně při cestě do Mnichova pod lesy vesnice Újezd, Draženov, Postřekov, Chodov a nynější městys Klenec.

Kdy Chodové, tito čeští hraničáři, sem byli zavedeni, na určito známo není. Než tolik jisto, že službu svou statečně vykonávali, že v čas nepřátelských vpádů stezek a cest hájili i bojovali ve všech těch bojích a bitvách, které kdy v jejich okrese a v okolí svedeny byly.

Jakož je jisto, že pomáhali Břetislavu knížeti Němce u Brůdku udatně porážeti, tak také je nepochybně, že nelenili v bojích ostatních, jmenovitě pak za časů husitských, slavné paměti.

Za dob pokojných chodili po pomezí a dbali, aby sousedé Němci hranic našich neztenčovali, hvozď český bez práva nemýtili, v něm

nelovali a vůbec pychu v něm se nedopouštěli. Přitom, jak staré paměti vypravují, bylo Chodům nejednou krvavou bitku podstoupit, a to s pytláky a škůdci bavorskými, zvláště brodskými. Spolehlivými společníky byli Chodům na těch pochůzkách a strážích velicí a silní psové, dobrou pak družkou čakaná a za dob pozdějších ručnice, dlouhá i krátká. Zbraň nosili vždy i za dob, kdy podle usnesení sněmovních ostatním obyvatelům našeho království to dovoleno nebylo.

Kdykoliv český král ubíral se jejich končinami, vítali jej Chodové ve zbrani pod hlavním praporem svým, na němž psí hlavu v erbu měli, a uctivše knížete svého po starodávném obyčeji soudkem medu, provázeli jej jako čestná stráž horami přes hranice.

Za těžké a často nebezpečné služby požívali Chodové zvláštních výhod a práv.

Odjakživa byli lidem svobodným, nejsouce poddáni žádné vrchnosti, toliko samému králi. V území jejich nesměl se žádný šlechtic zakoupiti nebo usaditi. Robot a jiných služeb poddanských, jakéž všechen lid selský velice tížily, Chodové nekonali žádných. Lesů, jež chránili, volně směli užívat i za starodávna v nich i bez překážky honili, cvičíce sílu svou na medvědech a vlčích, kterých ještě v 17. století Šumavou hojně pobíhalo.

Cla a mýta po všem království neplatili, řemesla ve svém okrese volně provozovali. Bez překážky a po vůli směli se kamkoliv stěhovat a se přizpůsobovat, i ve hromady se scházet.

Vlastní jejich soud »práva chodovského« zasedal každé čtvrté neděle v zámku neb hradu jejich v Domažlicích, skládaje se z »rychtáře chodovského«, vládou královskou ustanoveného, a z konšelů či rychtářů z vesnic chodských.

Na hradě chodském přebývali domažlický purkrabí nebo hejtman, chodský rychtář a přísední píšák, nejvyšší jejich úředníci. V hradě tom chovali také prapor svůj, pečeť a privilegia, jež udělili

jim králové Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV., Jiří Poděbradský a jiní. Tam také v čas potřeby ve zbrani se shromažďovali a v čas války ženy své a děti i nejlepší majetek uchraňovali.

Naposled konali Chodové službu svou osudného roku 1620, zdělavše na pomezí bavorském záseky na příležitých místech. Tenkrát jim Fridrich, zimní král, přísně poručil, »aby dle povinnosti své a pořádku jedné každé vesnice stráž bedlivou netoliko ve dne, ale mnohem více v noci drželi a proti nenadálým vpádům nepřátelským těch míst hájili, v nich ustavičně do určitého času zůstávali, z nich dříve času vyměřeného ve dne, ovšem i v noci nikam neodcházeli, a zjednajíce sobě náležitý praporec vojenský, jímž by jedna osoba vládnouti mohla, k němu přísahu učinili. – Aby při těch vartách tím lepší řád držán byl, aby vždycky jeden den rychtář a druhý den písař při nich zůstával.«

Tenkrát naposled ozývalo se hlubokým hvozdem šumavským volání stráží chodských, tenkrát naposled vlál nad hlavami hraničářů českých bílý praporec s černou obrubou, zdobený psí hlavou.

Pak přišla bělohorská bitva.

Záplava obecné zhouby stihla hltanou vlnou také pohorské zákoutí volného Chodska. Čtyřicátého dne po exekuci staroměstské postoupení jsou svobodní Chodové zápisem Karla z Lichtenštejna na místě císařském zástavou za 7500 zl. říšskému dvornímu radovi Volfu Vilému Lammingerovi, svobodnému pánu z Albenreuthu, jenž byl jedním z císařských komisařů a ředitelů hrozné truchlohry dne 21. června roku 1621. O devět let později prodáni jsou Chodové témuž Lammingerovi v úplný dědičný majetek za 56 000 zl.

Nový pán ovšem nechtěl uznat a neuznal jejich svobody a privilegia a nakládal s nimi jako s lidem robotným a poddaným.

Tenkrát nastal poslední a největší chodský boj. Hájití svobodmilovní mužové práv svých proti násilí a bezpráví. Přes šedesáte let trval nerovný ten zápas. Časem svitla Chodům jiskra naděje u dvora vídeňského, kdež se svobody domáhali; než posléze nástupce Lammingerův, syn jeho Maxmilián, při vyhrál a Chodům dodán rozsudek, že jednou navždy žádost jejich se odmršťuje, privilegia jejich že jsou anulována a již neplatna, jim pak samým že se ukládá pod přísnými tresty perpetuum silentium.

To bylo r . 1668.

Skutečně pak na Chodsku panovalo silentium – ticho jako hrobové, a nepřerušeno ani pak, kdy roku 1680 téměř po všem Českém království strhlo se strašlivé povstání selské.

Ale perpetuum přece nebylo. Chodové je přerušili. A tu se počíná naše historie.

## I

Jasná tma listopadového večera zastřela stráně i doliny pohorského kraje na úpatí strmého Čerchova i táhlé Haltravy. Černé a husté mraky nízko se hnaly přes lesnatá jejich temena i hor ostatních Českého lesa, jenž obrovským valem zvedal se nad ztichlou krajinou, zanikaje v oblacích a ve tmách. Nehostný nastal čas.

Vichr byl všeho pánem, i mraků i země, na níž se všecko před ním chvělo: staletý ve stráních hvozd i strom v širém poli opuštěný. Břízy, staré i mladé, husto rostoucí na hoře Hrádku nad vesnicí Oujezdem, šuměly, lkaly a chvěly se v nahotě své, neboť vichr jim v chumáčích rval poslední zlaté listí a honil je černým vzduchem v divokém víru. Na sousední však Hůrce vzdorně hučel dubový háj a potřásal rozložitými korunami, bráň se vichru, jenž z něho divoko vyraziv, zalehl až dolů do ztichlé vsi, tulící se jako hnízdečko k homolovitému Hrádku.

Stromy u stavení i na sadech klátily se a prudko šuměly. Nejhlasněji však hučela věkovitá lípa, rostoucí na prostranném nádvoří u Kozinů. Váha a bidlo staré studně pod lipou vrzaly a rachotily; než zvuk ten nelibý přehlušován byl hukotem větru v rozložené koruně starého stromu.

Ve statku svítili. V mdlé záři, na dvůr nízkým oknem padající, kmitl se pod lipou náhle prudký vír žlutého listí, jež vichr, divě se zatočiv, mžiknutím zvedl a zanesl do tmavé výše. A vtom, když takto jakoby rozzuřen nejdivěji hvízdal a hýkal, postavil se někdo ve světnici do okna. Jen na okamžik bylo viděti tu siluetu – teď okno se pootevřelo. Nahé ženské ruce vystrčily ven do tmy nevelkou mísu a v ten už okamžik se z ní bělostně zaprášilo. Mrak jako padlý sníh náhle z ní vystoupiv, náhle se rozplynul ve větru, jemuž byl obětován. Naříkavá Meluzína, pohltivši hladově náraz mouku z mísy, danou jí na utišení, zasténala ještě jednou a hnala se tmou dále.

Okno se zavřelo, stín v něm zmizel.

Nehostný panoval čas.

Ve statku však ve dřevěné světnici, dosti prostranné, bylo milo a útulno. V krbu hořel oheň a smolná polena praskala. Louč, v černém svícnu zastrčená, hořela plamenem a zář její jasně padla na obětovnici, jež přinesši Meluzíně oběť, od okna odstoupila a nesla prázdnou mísu na nenatřený sudeň.

Byla to sama selka, toho statku hospodyně, žena mladá, pěkné postavy, pěkného obličejce, z něhož nejhezčí byly jasné hnědé oči a nos táhlý a rovný. Vlasy měla pestrým šátkem zavínuty, na sobě pak sukni, oblěčku a rukávce.

Postavivši misku na sudeň, usedla zase na židli opodál malované postele pod nebesy, a vzavši kucel do ruky, uváděla hejčedlo v houpavý, volný pohyb a jala se přitlumeným hlasem zpívat:

»Hajej dítě,  
kolebu tě,  
habys spalo, neplakalo,  
svý mamince pokoj dalo.«

Zvenku se ozývala bouře. Šum stromů a hukot větru sléval se v jediný hlas, od něhož se okna otrásala. Mladá však matka zpívala ukolébavku dále. Ale ještě jiné zvuky nežli její písně bylo ve světnici slyšeti. Ve stinném koutě z postele pod nebesy; odtud se ozýval hlasitý šepot, šuškáni a tajený smích, jenž dlouho dušen teď propukl, vesele, jasně, jako stříbrný zvonek. Ale hned ho druhý, hrubší hlas konejšil, tlumil, a vtom také hospodyně je od hejčedla okřikla – nikoliv však ostře a přísně, aby se upokojili, že Hanálka usíná. Pak zase, houpajíc, dala se do zpěvu:

»Nedáš-li ty pokojíčka,  
hodíme tě do rymíčka,  
a z rymíčka do Dunaje.

Chyť si ho, ty hastrmane! «

Malá Hanálka v hejčedlu spokojeně si broukala a houkala, ale čím dál tím slaběji, až umlkla. Ještě několik kývů, pak pustila matka kucel a zamířila k posteli, když v ten okamžik zpod čistých nebes vztyčil se hospodář, její muž, jenž byl dosud se svým nejstarším děckem se povaloval a s ním se škádlil.

Sedlák, jemuž bylo málo přes třicet, muž slušně vysoký a urostlý, shrnuv si dlouhé, kaštanové své vlasy za uši, hleděl usmívavě vstříc své ženě. Klučina pak tříletý, košilatý, tváře kulaté, jiskrných očí jako trnky, opíraje se o tatíkova záda, volal na matku, aby k nim přisedla.

»I vy nehupřahaná čeládko!« zvolala s líčenou přísností selka. »Ticho! Pavle, huž bys míl spát. Chutě do pelíška! Hanálka teky huž spí!«

»Ha pěkně spí!« ozval se hospodář, a zasmáv se, ukázal na hejčedlo. Z něho přes okraj vyhlédla rozmilá hlavička malého, asi dvouletého holčičky, jejímiž plavými kučery prorážela zardělá zář planoucí louče jako lesklé zlato.

Mladý Sladký, nebo Kozina, jak mu po jménu jeho statku říkali, vstal a šel k hejčedlu. Byl v kožených, světlých spodkách po kolena, v punčochách a těžkých střevících, bez vesty, bez kazajky, jen tak v košili širokých rukávů, zpředu porozhalené. Jak ruce po své dcerušce vztáhl, jak ji pak ve výši před sebou laškuje k posteli nesl, bylo nejlépe viděti jeho statnou štíhlou postavu. Na loži shlukla se všechna rodina; veselá děti po otci lezoucí a rodičové veselí z radosti svých dětí.

Zněl tu libý souzvuk rodinného štěstí. Hučení podzimní bouře ho nerušilo.

Však toho štěstí nedošli jenom tak, bez boje. Stará Kozinová dost bránila svému synu, tehdy již samostatnému hospodáři, když před čtyřmi lety jí oznámil, jakou že si vyvolil nevěstu. Nezdálat' se jí podobná sic a hezká, ale chudobná dívčí do Kozinova statku, který, ačkoliv už na něm rychtářové nesesedli jako za starších časů, byl jedním z nejpřednějších. Ta dávná čest mu zůstala, neboť každé

děcko vědělo, proč nová vrchnost dědu Kozinovu vzala rychtářství, že nechtěl dle její noty tancovat a být proti svým lidem.

Ale nakonec stará synovi přece povolila.

»Na dubě nerostů než žaludy,« řekla. »Je to Kozina, hlava nehústupná, kerak dub tvrdá. Hale hať mu není pak s Hančí na světě těsno.«

Tenkrátě veselý Řehůrek, dudák, jak mu Jiskra říkali, zasmál se a pravil:

»Věru že nebude! Budú spolu žít jak sto květů.«

Jak by on nechválil a všechno nejlepší neprorokoval, když byl mladého hospodáře důvěrník, sám jediný jeho tajemství znal i jeho poslem a rádcem býval. Ale co řekl, splnilo se.

Mladý Kozina žil se svou Hančí opravdu jako sto květů, a to ne půl léta, rok, jak bývá, ale již páté léto. Domácnost ho pořád těšila, ba snad čím dále tím více. Doma u ženy a teď ještě více u dětí sedět, s nimi dovádět a láskovat, to mu bylo nejmilejší. Až mu za zlé měli, protože na svět, mezi mužské, na pivo skoro ani nevyšel, aby, jak bývá, pohovořil a porokoval.

Ještě tak nejspíše s dudákem, Jiskrou Řehůrkem, zabral se do hovoru někde v poli, na mezi u lesa nebo časem v neděli odpoledne ve statku na sadě.

Mladý Sladký se změnil. Jindy se rád po nocích toulal, a to s puškou nebo s tenaty v lese, rád vlky do jam chytal a nenáviděné vrchnosti, kde mohl, něco vyvedl. Co se však oženil, zkontl jak beránek.

Když páni vzkázali o povoz, aby dříví vozil nebo jinou robotu konal, mlčky poslechl a pacholka poslal. Jindy jako všichni a všude na Chodsku klnul té nezvyklé porobě, a jak jen mohl, se bránil a vytácel.

Stará Kozinová, majíc rty pevně sevřeny, zasmušile a přísně hledívala naň v takových chvílích a pomyslíla v duchu, nebo starému bratru draženovskému Hrubému, když k ní přišel, si potoužila:

»Ten chlapec! To huž není Kozina. Ten se po tátovi netrh. Žena mu vzala všechno srdce.«



»Žena a děti,« slušelo dodat. Zdálo se tak i nyní v tu chvíli, kdy nedbaje podzimní bouře, s rodinou svou na jednom loži seděl a upřímně se smál svým dovádivým dětem, jež jako koťata po něm lezly.

Pojednou se vzpřímil a naslouchal. V ten okamžik také starý Vlk pod stolem probral se ze dřímoty, a vyraziv na světnici, hlasně zaštěkal.

»Vždyť přásky sotva začaly,« mínila selka, vzavši malou Hanálku na klín. Myslílať, že snad někdo z čeládky se vrací z přástek u souseda, kdež se právě ten týden odbývaly.

»Te někdo cizí,« odvětil hospodář a šel ven na síň otevřít domovní dveře, na něž někdo byl zabušil.

Závora klapla a venku se ozval cizí mužský hlas, jenž zanotoval:

»Na Hújezdském Hrádku zpívá pěkný ptáček.«

Vtom hospodář něco promluvil, takže nebylo slyšet slov zpěvákových, jenž se však mýlit nedal a dále zpíval:

»Von tám pěkně zpívá, haž se to rozlívá,  
haž se to rozlívá bedle našich vrát.«

Tak prozpěvuje vstoupil do světnice, kdež se u prahu zastavil a pozdravil. Veselý křik malého Pavla ho vítal, selka pak zvala:

»Pokroč dál, Jiskro! Tepřiva zez města? To zrovna dost časně. To tě Dorla pěkně huvítá.«

»Pěkně, nepěkně. Bude—li z křenu, budu já z pepře.« Dudák, pohodiv svým nástrojem na rameni, šelmovsky se usmál.

»Ha žes tak vesel, samý zpívání,« mínil hospodář.

»Jak bych nebul, šak tám ten víchr pěkně zpívá, haž se to rozlívá. Boží dopuštění, to bula cesta! Měch se mi větrem nadúl, ha dudy samy hrály, ha já ve tmě poskakoval, hdyž bulo tulik muziky; z – mokrého přílohu na změt přes kamení, z bláta do bláta, jen mlaskalo.«

Řehůrek Jiskra, položiv dudy na lavici, sám vedle nich se posadil. Beranici s červeným dýnkem nechal na hlavě. Tvář kulatá, hladká, mající na bradě důlek, pořád se mu ještě usmívala. Vlastně jen jeho veselé, šelmovské oči, jež rád přimhouřil, když něco čtveráckého zamýšlel nebo propovídal. V letech se mladému hospodáři rovnal; ať byl o dvě, o tři léta starší.

Zatím už selka, přinesši soli a bochník chleba v bílé rouše zahalený, obvyklým »krářej« pobízela hosta, aby si chutě vzal.

»Co novýho v městě?« ptal se hospodář.

»Ne moc. Povídali si tám v krčmě dva súsedé, ha já by súdil, že buli od městskyho práva, že se páni po nás ptáli. Šak tám strejček draženovskej teky sedíli ha všecko slyšíli.«

»Po kom že se ptáli?« zvolal kvapně hospodář.

»Po chodovskejch právích. Na hůradě v městě. Chtíli ty psaný práva, víš, co buli na našom zámku.«

»Ha hdo je chtíl?«

»Bul tam z Kúta ten správčí Koš a z Trhanova. Nu, súsedé se smíli, že toho popádli. Nevím, co se všecko dílo, hale ten Koš se prej sápal ha prál, šak že von tranovskej pán Chodovákom hukáže.«

Dudák se zamlčel, ale jako by si pojednou vzpomněl, dodal: »Dobře míl ten súsed tám v krčmě, kerak že ty chodovský práva sú pojednú vzácny. Nebožtík starej Lomikar i tuten mladej že se Chodovákom na vrch hlavy vysmíli, hdyž mluvíli o perkamenech.«

Hospodář i jeho žena, držící v náručí malou Hanálku, pozorně naslouchali a nevšímali si ani, že malý Pavel košílatý, sklouznuv z postele, u dud se postavil, obdivuje se především jejich pěknému kozlíku. Nejprve se na něj jenom díval, pak osměliv se, sáhl po jeho srsti, očkách i po blýsknavých

cetkách, jež mu Jiskra mezi růžky na ozdobu čela zavěsil. A tu si kloučka také matka všimla; otec však hleděl do země a pozvedl teprve svých očí, když dudák umkl.

»Ha hdy to bulo, Jiskro?«

»Snad předevěřem.«

»Haby zas něco netrhlo, ňáká nehoda,« mladá hospodyně starostlivě povzdechla.

»Já by sůdil —,« začal dudák, však nedokončil, neboť vtom starý Vlk prudce z podlahy vyskočil a jal se štekát. Hospodář vstav, šel k oknu a hleděl do tmy. Nikoho však nespátriv, zamířil ven na zásep.

Jiskra, vzav malého Pavlíka, na svá kolena ho usadil a kladl mu již písťalu dud ke rtům; vtom však mladá hospodyně dotekla se dudákova ramene.

»Slyš, Jiskro,« pravila, »vidíls, jak bul hospodář v myšlínkách hdyž jsi mluvil? Ha takovej tě je nynčko často ha pro nic za nic! Je tě vesel, hovoří, smíje se, všecko, ha naráz jako by to na něj hodil. To mi tě často napadne, že se mu něco v hlavě dije, nebo že mu něco kerak kámen na srdci leží. Teky mi huž přišlo, že mě huž snad ze srdce pustil, ba že snad lituje.«

»Nebud' bláznová!« vpadl jí dudák do řeči. »Litovat? Nelituje. Ešče nelituje ha nebude, to já vím. Proto si nenech nic stejskat.«

»Chčestí mi přílo, ha to víš, co v srdci nosíme, vo to se bojíme. Ha co by tedy bulo?«

»Myšlínky se v hlavě divně hemží. Teky to přejde.«

»Haby pánbůh dal a mne vyslyšíl,« povzdechla selka, slovy mužova důvěrníka potěšena. Zasmála se i , když malý Pavlík s pomocí Jiskrovou vyloudil několik kviklavých, plačtivých tónů.

Zatím mladý Kozina, vyšed ze síně na zásep, rozhlížel se dvorem, kdo to přišel. Že někdo tu byl, toť jisto, jinak by bedlivý Vlk prve byl neštěkal. Byla tma a vítr dosud hučel, takže nebylo dobře ani slyšeti. Však přece! Někdo zabušil na okno. — To tam naproti, přes dvůr, kde stála chalupa vejměnická. Tam přebývala matka mladého hospodáře. Spala již, neboť měla v oknech tmu. Pojednou tam zář prokmitla, již se tam projasnilo, a jak zardělá zář oknem ven vyšlehla, bylo vidět dvě mužské postavy, jež tam u dveří stanuly. Čekaly nehnutě, netrpělivě, pak zmizely ve dveřích.

Hospodář jako by se na okamžik rozmyšlel nebo čekal. Ze světnice se ozval hlas ječivých dud; mladý sedlák ho již neslyšel.

Mířil přes dvůr k obydlí své matky. Sáhl tam po dveřích. Byly zavřeny. Shýbnuv se, přistoupil k oknu a podíval se do světnice. Zahlédl tam matku v kožiše a její dva hosty. Jeden z nich zpod pláště vyňal jakousi krabici nebo truhličku. Ten druhý ji otevřel a vyňal něco blýsknavého, lesklého jako stříbro, a ukazoval to staré Sladké.

Vtom však mladý hospodář odskočil od okna. Ozvalť se na záspi hlas jeho ženy, které bylo divno, proč se její muž v ten nehostný čas venku tak omeškal.

»Nikdo tu není, Vlk se nadarmo čertil,« pravil, navrátil se na zásep.

»Ha proč jsi bul hu mámy?«

»Podívat se, co dělá. Svítí ešče, bulo mně to divno. Sedí na lajci ha modlí se.«

»Poj, poj do sencí; je zima, haž mě roztřísla, ha Jiskra se teky strojí dym. Pavlík chce na ňom dudy.«

Manželé vešli do světnice.

Jiskra se tam už zase Hanálkou zabýval. Nosil ji a houpal, a jak zpíval, upřelo děvčátko naň oči, až pomalounku mu přecházely, a usínalo. Dudák je položil opatrně do hejčedla.

»Ty bys bul dobrej tatík,« žertovala hospodyně.

»Bul, škoda, že vrána nemůže k nám trefit,« a dodal, usmívaje se: »Haspoň by se Dorla se mnú tulik nevadila.«

Připomenuv, že musí ještě na přástky přástevníkům zahrát, aby ženě něco koudele vyhrál, vzal dudy, s nimiž se malý Pavel nerad loučil, dal dobrou noc a šel. Hospodář za ním, aby zavřel. Šel však až přede dveře, na zásep, a tam se dudáka tiše zeptal, šel—li s ním strýc draženovský zároveň z města.

»Ne, zůstal v krčmě. Přisedl k tím susedom ha něco s nimi šeptem říčil. Hale hani slůvka jsem nerozumil. Ha ty, já tě teky něco povím. Hančí mi prve prála, jak jí húzko vo tebe. Myslí, bláznová, že huž ji nemáš rád, že často se zamyslíš, nemluvíš, jako bys míl na srdci náků tíhu. Já mít taková hodnú ženu, já bysem se pořád

smíl ha všecken svět by mi jen kvít. Tak se pamatuj! K čemu tuten způsob? Žena za to nemůže: co vlček sham, huž je totám.«

Dal dobrou noc a za chvilku zmizel ve tmě. Mladý hospodář neobrátil se hned domů, ale stoje na zászpi, hleděl upřeně přes dvůr k domku své matky. Okno tam posud mdle zářilo. Pozdní hosté byli tam ještě. Chtěl zase k oknu, než pojednou se rozhodnuv, vrátil se do síně. Ze světnice zazněl příjemný hlas jeho ženy, jež dozpěvovala

*»svý mamince pokoj dalo«*

Teď teprve připadla mu na mysl živěji slova dudákova, jež prve, zabrán jsa v jiné myšlenky, jen napolo slyšel. Hlas ženin, na nějž už uvykl, připadal mu v ten okamžik tak, jako když za svobodna ji někdy tajně poslouchal v zahrádce zpívající. Zněl dosud tak svěže a mile, a když ji teď zahlédl sehnutou nad usnuvším děvčátkem, zmizel mu mrak myšlenek a musil tvář vyjasnit a na svou ženu se usmát.

Toho večera mladá hospodyně spokojeně a potěšena ulehla. Řeřavý uhel louče dohořevší rděl se ještě na chvíli temnou světnicí, pak pohasl a tma vše kolem zatopila. Všichni spali, jen hospodář, leže vedle malého Pavla, nemohl oka zamhouřit. Staré myšlenky se mu vrátily. Slyšel dech svého synáčka, ponořeného ve zdravý, hluboký spánek, slyšel pokojný dech ženin i Hanálčin, ale nedbal. Jindy naslouchaje mu, při něm sám pokojně usnul, teď ho neposlouchal. A přece sluch napínal. Čekaltě, nepřijde—li matka, nezaťuká—li, nezavolá—li. Ale nic se neozvalo. Po chvíli vstal a přistoupil k oknu.

Naproti u matky dosud světlo.

Vyhlížel, čekal.

## II

Stará Kozinová, zhasivši zvečera světlo, ulehla, ale nespala. Pak přišli pojednou ti dva hosté, které syn její, mladý hospodář, pozoroval, a vyvolali ji, aby otevřela. Hodivši na sebe dlouhý kožich hnědým sukнем potažený, beránkem podšitý, odemkla.

»Roužni,« ozval se jeden z obou mužů přede dveřmi a stará selka poznala po hlase svého bratra.

Byl to Kryštof Hrubý, rychtář z Draženova, muž vysoké postavy, poněkud dopředu nachýlené, v širokém plášti. V pravici držel mohutnou čakanu, jejíž žluté kování ve světle rozžaté louče se jen svítilo.

Vstoupiv do světnice, postavil dubovou truhlici dobře kovanou, již pod pláštěm nesl, na bílou javorovou tabuli nevelikého stolu vyřezávaných trnožů. Jak smekl vysokou beranici, bylo jasné vidět jeho vráskovitou, svěží však ještě tvář, výrazu vážného. Vlasy, valně již bílé, padaly mu až po ramena, jsouce jen nad čelem, do něhož padaly, rovně zastřiženy. Pěkně zahnutý nos, jasné dosud oči, z nichž mluvily pevnost a sebevědomí, dodávaly statnému starci rázu jakoby zemanského.

Vedle vysoké postavy jeho ve tmavém plášti tím více se lišil společník jeho, oujezdský rychtář Jiří Syka, muž nevelké, jadrné však a ramenaté postavy, v bílém šerkovém županu černě lemovaném. Zpod velikého a těžkého širáku jeho splývaly k ramenům tmavokaštanové vlasy.

»Vejmělnice« ve starém, dlouhém kožichu, na němž bylo ještě znát stopy květů pestře vyšívaných, hleděla překvapena na pozdní a nenadálé hosty. Nicméně klidně očekávala, až sami začnou. Bratr její dal se také bez okolků do výkladu. Stručně pověděl, jak byl dnes ve městě a jak se tam ode dvou konšelů najisto dověděl, že vrchnost poptávala se po chodských psaných právích, domnívající se, že městský úřad je uschovává, jakož před lety na chodském hradě byla. Vrchnost že se skrze správce svého Koše tajně vyptávala, ale dotčení

konšelé, nemajíce trhanovskou vrchnost jako všickni ve veliké lásce, svěřili se s tím ochotně starému rychtáři. Ten pak nezamířil domů, ale rovnou cestou do Oujezda, kdež skryt byl u rychtáře, odedávna na Chodsku nejváženějšího, poklad Psohlavců, privilegia jejich, a to od těch časů, kdy byli nebožtíku starému Lammingerovi prodáni. Tenkrátě několik starších chodských, mezi nimiž byl také děd mladého Koziny, včas sobě vzpomenuvše na svá práva, kvapem odešli do města žádat domažlických pánů, aby jim vydali privilegia.

»Vás nám vzali – tu si je vezměte. Raději ať vy je máte nežli ten Němec!« řekli páni konšelé a dovolili Chodům otevřítí sklepení na jejich hradě, kdež byla truhlice »věcí chodovských«. Od těch časů potulovala se pro bezpečnost po chodských vesnicích, když nová německá vrchnost, ač privilegií uznat nechťela, po nich přece se sháněla. Nevelká ta truhlice, v níž byla zlatá svoboda uzavřena, byla brzo u toho, brzo u onoho rychtáře v úkrytu, ale nejčastěji v Oujezdě, a tam také zůstala od onoho času osudného, kdy Chodům poručeno perpetuum silentium, až po dnešní den.

Vrchnost jako by pak nedbala, nebo zapomněla; až pojednou zčistajasna znovu po nich se shání. O tom teď »na vejmluvě« hovořili oba rychtářové chodští se starou selkou, která napjatě naslouchala oběma, kdykoliv se kdo z nich slova ujal. Ve vážné tváři stařenině, po níž bylo možná poznati, že je sestrou starého Kryštofa Hrubého, nezračil, se v tu chvíli strach nebo leknutí. Naopak: líce se jí vyjasnilo a ve zraku zasvitl zážeh radosti.

»Nu tak přece něco platí,« ozvala se a divný úsměv přelétl jí po rtech. »Dobře jste hudělali. Ha mně, ženský, jste je přinesli. Nu, co škodí, skovám je dobře, ha na mou chalupu žádnej nepomyslí. «

Zatím Syka, vytáhnuv z vesty klíček, byl skříňku otevřel a vyňal nejprve pečeť jako tolar velikou na krátkém řetízku stříbrném. Rychtář draženovský i sestra jeho, nachýlivše se, hleděli na pergamenové listiny, jež tu pěkně urovnány a zabaleny ležely. Syka pak jal se jednu po druhé vybírat a na stůl klást. Onť je odevzdával, a proto jako na přesvědčenou sobě i přítomným je vykládal, zbaviv je nejprve papírového obalu. Sám po mnoho let je

uschovával a nejednu hodinu noční ve přístěnku tajně u nich strávil, obíraje se jimi tak, až přečetl všechny, jež česky psány byly, i překlady latinských, pořízené již dříve, před lety, za lepších, volnějších časů.

Písmák Syka, jenž mezi svými považován byl jako za prokurátora, položil psané ty svobody a stvrzení jejich pořadem od nejstarší až do posledního Matyášova. Tu ležely v prosté světnici v záři borové louče staré pergamenové listy, dobře složené, pentlemi ovázané, zažloutlé, s hnědými skvrnami po krajích a v rozích ohmatané. Veliké pečeti visely u nich na šňůrách hedvábných barvy někdy červené a bílé; několik však století barvu bílou na žlutavou zbarvilo a družce její jasnou rudost vysálo. Pečeti byly dobře zachovány, i ta nejstarší z vosku nebarevného, na níž zobrazen byl král Jan Lucemburský v plné zbroji rytířské na koni v kropíří, maje v pravici meč na řetízku a štít na levici, i pečeti všech ostatních králů, Karla, Václava, Jiříka, Vladislava, Ferdinanda, Maxmiliána, Rudolfa i Matyáše; těch rděly se nejjasněji.

Na chvíli zavládlo světničkou ticho.

Oba Chodové i stařena mlčky hleděli na osudné listiny, jež staletí a lepší, blaženější časy pamatovaly i svědkem ponížení a utrpení se staly. Syka přelétl ještě jednou jeden list po druhém, jako by je počítal, pak obrátiv se ke Hrubému pravil:

»Hani jeden nechybá.«

Stařec jen pokývl hlavou. Přisvědčil tak, neboť znal listy také dobře z let dřívějších. Syka pak dodal:

»Buly to jinčí časy, hdyž tudy perkameny ha majestáty platily.«

»Ha což neplatí?« ozvala se kvapně stařena.

»Platí? Platí, ha esli nynčko ne, budú jindá,« odvětil určitě, ano ostře starý Hrubý. »Tuto je naše právo, ha to je selno kerak dub, ha žádnej ho nezmiklá, hani Lomikarovo správčí, hani sám Lomikar! Naši králové buli jinčí páni, jejich slovo tuto psaný víc snad platí nežli tutoho Němce přistěhovalce.«

»Tak, tak,« svědčil Syka. »To by on chtěl, habychom mu je dali, haby je pak spálil. Pak by tepřiva vzal bječ a křičil: „Skákejte,

chlapi!“ Hale ešče tuto nesmazáno!« a rozhrnuv latinskou listinu Jiříka krále, ukázal na překlad do ní na listu vložený, zrovna na místo podržené:

»– urození pak či vладыkové nesmějí nikterak jimi (Chody) vládnouti, neb si je přivlastňovati, nebo mezi nimi se usazovati.«

»Ha tuto teky ešče platí!«

A nahnuv se k listu Matyáše krále, okamžik na něj hleděl, až pak, když žádané místo našel, jal se čísti:

Přikazující přitom všem obyvatelům ze všech stavů.

Království našeho českého, obzvláště pak radám našim komory české, nynějším i potomním, věrným našim milým, abyste již jmenované Chody, k zámku aneb k hradu našemu domažlickému příslušející, nynější i potomní, při tomto našem takových jich privilegií, majestátů a svobod obnovení, schválení a potvrzení, pokudž tíž listové jich svědčí, nyní i na časy budoucí a věčné neporušitelně měli, drželi a pokojně zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce ani jiným činiti dopouštějíce pod uzavováním hněvu a nemilosti naší královské i budoucích našich králů českých.«

Syka, pozvednuv hlavu od listiny, obrátil se k Hrubému a jeho sestře a pravil:

»Slyšili jste? Ha »věrní milí« říkali v tutich listech zastara králové našim otcom, ha teď každej písar dá nám chlapů ha chámů robotnejch ha myslí vo sobě čerta kus. Hale tudy na ně,« a ukázal na privilegia. »Hdybychom jenom tudy dva listy míli, nic bychom se nemuseli cintovat, že huž po všom. Dost by jich bulo před právo ha soud. Naše právo je v nich všecko.«

»Zrovna tak to říkávali náš nebožtík táta,« odvětila selka. »Víš Krisl, když tuten truhlík ešče hu nás bul.«

»Habych neveděl,« přisvědčil Hrubý. »Hale huž čas, habychom listy skryjli.«

»Chutě tera pote!« zvolala stařena.

Oba mužové urovnali listy do skříňky.

Když ji Syka zavřel a se stolu bral, starý rychtář draženovský povzdechl. Sestra jeho kolem se ohlédla, zvláště po oknech, pak šla

napřed do sousedních nízkých dveří, v nichž pojednou stanula. Bratr ji zastavil.

»Snad jsme míli teky zavolát Jana?«

Myslíl tím synovce svého, Sladkého, mladého hospodáře. Syka na tu otázku upřel oči na stařenu, čekaje patrně napjatě, co odpoví. Okamžik mlčela, pak odvětila:

»Ne, tak je to zrovna dobře.«

Syka pokývl, jako spokojeně, svou vlasatou hlavou.

Stařena pak zmizela ve dveřích vedoucích do vedlejší komory a za ní oba její společníci.

Ve světnici bylo prázdno a ticho. Jen okna se lehounko otřásla, když vítr venku hučící prudčeji zalehl; tu také zamrkal živěji rudý plamen borové louče, jejíž řeřavý uhel se kroutil, na konci černaje.

V tu chvíli zjevila se venku v okně něčí tvář. Vynořila se pojednou, než nezmizela, patrně proto, že ve světnici nikoho nebylo. Sám mladý hospodář to hleděl pátravě do světnice své matky. Hosté, jež byl prve zahlédl, zmizeli, i kovaný truhlík. Z komory však vedle světničky ozval se temný ohlas pádných úhozů, ale jen několika.

Pak nastalo ticho.

Když po chvíli vešel zase starý Hrubý, bělovlasou hlavu shýbaje v nízkých dveřích, a za ním Syka s výměnicí, tvář mladého hospodáře v okně rázem zmizela.

Draženovský měl se ihned k odchodu. Syka již u samých dveří ještě jednou se obrátil a pravil:

»Nu tak pamatuj, selka, cos slíbila.«

»Lidičky boží, slíbila jsem rukú dáním před pánembohem,« odvětila stařena vážně a ne bez výčitky.

Za chvíliku poté stanuli oba rychtářové zase před chalupou na dvoře. Ve statku bylo tma a ticho. Váha na staré studni pod lipou rachotila a vrzala. Rychtářové jak tajně přišli, tak odešli, ne však nepozorovaně. Ale o tom ani tušení neměli. Jak ven vykročili před statek, vítr. zanesl k nim několik veselých zvuků.

»Vítr mi nese muziku do huší,« pravil Syka, přidržuje si svůj širák. »Toť jistě po přáskách.«

Přistoupiv k ozářenému oknu sousedního statku, nahlížel dovnitř. Tam ve prostorné světnici bylo živo a veselo.

Bylo opravdu po přáskách. Mužští, hlavně chlapci, kteří se tu sešli, nechali přebírání ječmene k setí i draní a každý chopil se své dívčí, vřetánko a kužel opustivší, a dal se »do kolečka«. Jiskra Řehůrek, maje čepici v týle a vlasy v čele, stál vprostřed světnice, nadýmal statečně měch svých dud, jenž »dělá duch«, a hrál, až se všecko rozléhalo. A nejen svou muzikou do tance zval a nutil, ale i svými pohyby pobízel a rozehríval. Nadouvaje tváře smál se pitvorně, oči mhouřil, zavíral a zase ke stropu obracel. Sám na jednom místě se otáčeje, kolena ohýbaje, do taktu přešlapoval a často zadupal; pak sebou pojednou z boku do boku škulbl, zaklátil, na jedné noze pohoupal, až znovu zadupal.

Staří se smáli, mladí všichni náruživě tančili, křepčili kolem ječivých dud, až děvčatům vrkoče i sukně poletovaly.

Rychtář oujezdský vrátil se zase ke Hrubému, jenž hudby sobě nevšímaje, zvolna do tmy kráčel.

»Hin jsú veselí! Hdyby vedíli!« pravil Syka.

»Šak se teky doví,« odvětil vážně starý draženovský rychtář. Když pak ho Syka zval, aby tu na rychtě přes noc zůstal, že je pozdě a za té tmy zlá cesta, odmítl.

»Haby někdo zvedíl, že jsem tu bul! Tmy se nebojím. Dej ti pánbůh dobrou noc.«

Syka zamířil ke své rychtě. Hrubý ke Draženovu a zanikl brzo ve tmách.

V tu chvíli, kdy oba rychtářové se rozcházeli, vystoupil mladý hospodář z černého stínu v koutku u zděné brány svého statku. Stal chvíli, jako by hleděl za odcházejícími, jako by krokům jejich

naslouchal. Pak obrátiv se kráčel volným, tichým krokem do statku. Veselých zvuků, jež za ním ze sousedství se nesly, nedbal. Ani jich neslyšel. Nepozorovaně vešel zase do světnice a tiše ulehl. Bylo slyšet pokojný dech ženin a dětí tiše dřímajících. Několik hlubokých povzdechů hospodářových však znělo hlasitěji.

Stará Kozinová po ránu zatápěla, majíc šedé vlasy ještě šátkem nezavinuty. Vtom syn, hospodář, přišel.

Bylo záhy a málokdy v ten čas přicházel podívat se k matce. Pozdraviv, usedl na lavici, hleděl oknem ven na zatažené nebe, pak na matku, kteráž se ho na děti tázala, na Hanálku a Pavlíka, jakže za toho vichru spali.

»Dobře. Ha vy jste, mamičko, záhy šly spát.«

»Záhy.«

»Hale pak jste zase svítily. Vidíl jsem zář.« Pohlédl pátravě na matku.

»Bul ten vichr. Bála jsem se, kdyby tak něco se stálo.«

To řekla docela klidně, lhostejně.

Syn ještě chvíli pobyl a čekal. Ale matka se ani slovem o včerejšku nezmínila, hovoříc o věcech obyčejných. A sám se toho také ani slůvkem nedotkl.

Odešel zklamán a roztrpčen pomyslí:

»Hani vlastní máma tě nevěří!«

### III

Chalupa Jiskry Řehůřka stála poněkud stranou vsi, poblíže lesa. Ačkoliv už pamatovala nejedno pokolení, nevypadala nijak sešle; Dřevěné stěny a takový štít věkem arci valně pohnědly, ale k té barvě jejich pěkně se nesla za zimy bělostná, zachumelená střecha a v létě zelený baldachýn dvou jasanů, stojících vedle stavení.

V prkenném peření byla neveliká valba a v té stála Dorla, Jiskrova žena, zavěšujíc na bidlo ve valbě kytice zralých, rudých jeřabin, aby tu, až teď mrazy uhodí, pěkně promrzly. Byla o několik let mladší nežli její muž. Vypadala statně, mladě, jako dívčí ještě. Za svobodna byla vzácnou a mohla si dost vybírat. Nechala všech, i dost možných chlapců, a vyvolila si veselého dudáka.

Do té chvíle volby své nelitovala, jen toho sobě často v duchu přála, aby buď Jiskru z dudáka na něco jiného mohla přeměnit, nebo aspoň aby více doma zůstával a tolik se netoulal. Často, často si také pomyslí na děcko, že by se jí pak nestýskalo.

Dnes Jiskru měla doma.

Svědčily o tom veselé zvuky, jež ze světnice se ozývaly. Sám Jich nevytluzoval; jeho žák se pokoušel, aby svedl skočnou notu. Jiskra byl ještě mladý dudák, ale sláva jeho šla již za rodnou ves, do sousedstva, a staří o něm říkali, to že bude strážský Kuželka, jemuž na celém Chodsku, ba v celém Plzeňském kraji nikdo se na dudy nevyrovnal. Dost a divných věcí si o něm vypravovali, ač léta letoucí byl na pravdě boží, jak krásně hrál, že při jeho hudbě sochor v pytli tancoval, jak v Praze při dvoře ukázal, co umí, tenkrát, když tam krále korunovali a kdy Chodováci měli ještě svá práva. To že také o strážském nebožtíku Kuželkovi vypravovali, že hodně nachmelen – a kterýpak dudák by to vydržel bez vložení – jednou pozdě v noci zabloudil v lese mezi rochce a že padl tam do »vlčího hrdla«, do kterého pak přibyl rozmilý host chlupatý a zubatý, jemuž až do ranního svitu hrál, až hajný, přiváben muzikou a pronikavým vytím, dudáka z té trampoty vysvobodil.

Strážský Kuželka byl otcem a mistrem všech dudáků v okolí. U něho se vyučil také starý Řehůřek, u toho jeho syn Jiskra, a ten už také měl několik učedníků. Učil na housle i na dudy, ač neznal ani noty. Co mu kdo zazpíval, to zahrál na ten neb onen nástroj. Když v hospodě veselé tanečnice ho obstoupily, šátky proti němu mávajíce, a jedna z nich začala jasným hlasem zpívat písničku zbrusu novou, které dosud nikdo nezaslechl ani notou, ani slovem a která se snad teprve včera nebo v tu chvíli jarého vzrušení zrodila, Jiskra Řehůřek mlčky poslouchal první »verš«, usmívaje se, hlavou pokyvuje a jenom střevícem zlehka do taktu přiklepuje; ale jak zpěvačka chystala se k druhému verši, již zahrál Jiskra melodii na housle, společník jeho, šedivý tatík, za ním na bručivé dudy, a jonáci, chopivše se děvčat, začali kolo.

Aby to také dokázali, aby cokoli zahráli, k tomu též vedl své žáky, a v tu chvíli Kubu Konopíková, výrostka asi šestnáctiletého, plných červených tváří, jeřabatého. Byl začátečníkem, jemuž Jiskra celé dudy ještě nesvěřil. Kuba pískal dosud jen na »předničku«. Na dané znamení umlknuv, stojí před Jiskrou sedícím na lavici u stolu, čekal, co mistr řekne.

»Slyš, Kube, ešče tě jednu povím ha tu mi zapískáš. Víš tu: Náš pan falář pěkně káže.« a mistr zazpíval nápěv.

Kuba začal, ale vtom ho Jiskra zarazil:

»Hindle de k nám Kozinuc sedlák hejtu. Běž si dym. Zejtra zas přijď v tuten čas.«

Kuba se nedal dlouho zvat. Mžiknutím byl ze stavení. Jiskra vstav patřil ven oknem, očekávaje blížícího se hosta.

V ten okamžik zašramotilo něco na peci. Usedlť tam na chudém lůžku, na němž byl dosud tiše ležel, muž dlouhých vlasů, silně prokvetlých, starý dudákův otec. Byl slepý a nějak »stůnavý«, neboť zakašlal a těžko oddychuje se ozval:

»Stálo se něco, že de k nám Kozina v tuten čas?«

»Ne, táto, nevím; snad hani nejde k nám, hale jen tak kolem.«



Venku se ozvaly hlasy. Dorla, nachylujíc se z valby, mluvila s mladým hospodářem, jenž se ptal, je—li Jiskra doma. Vtom dudák

stanul na prahu usmívaje se a zval hosta dále. Dlouho však nepobízal, neboť jak Kozinu dobře znal, ihned uhodl, že nepřišel jen tak »hejtu«, ale že by mu něco v soukromí rád řekl.

»Jdeš—li do lesa, vyprovodím tě na kúsek,« dudák sám se nabídl.

»Hano, jdu se podívat, jak ten víchř nadělal mnoho vejvratů.«

Jiskra, vskočiv do světnice pro čapku, ubíral se k tmavému boru, nic nedbaje, že Dorlu, přišedší z valby punebím na síň, málo tím potěšil.

»Tak se vždycky dije. Buď se nám túlá, buď hdyž někdo sem zablúdí, tak ho ešče sám vodvede. Sedlák jistě chtíl do sencí.«

Tak, vešedší do světnice, žalovala na muže starému tchánovi, jenž se znovu na Kozinu ptal. Uslyšev, že již odešel, mlčky zas ulehl. Na tváři jeho bylo patrné nemilé zklamání. Každý, kdokoliv sem na samotu zavítal, byl zvláště starci vítaným, neboť každou návštěvou ušla mu spíše chvíle času nekonečného, slepotou trapného; ale zvláště rád vídal mladého Kozinu, svého dobrodince a ochránce, jenž mu před desíti lety život zachoval.

Tenkrát šel starý Řehůrek do Trhanova, kdež za nemocného puklaře měl hrát. Nad Trhanovem, když se ubíral lesem Křížinovcem, zastavili ho dva myslivci, oba Němci, ze zámku trhanovského, oba patrně již notně zmoklí, neboť jazykem těžko vládli. K potupě však chudého dudáka sloužil jim ještě dost. Nejprve se Řehůrkovi smáli, ale když pak je odbyl a chtěl dále jít, poroucheli mu, aby jim na tom místě zahrál, a dávali mu chámů a bídných psů robotných.

Tu se vzbouřila v dudákovi chodská krev; zostra odpověděl a nezalekl se ani pak, když oba Němci jako rozrušení medvědi začali se naň sápat. Rychle shodil svůj nástroj z ramene a bránil se; měl však jenom holé ruce, oni pak každý po tesáku. Tenkrát byl by zajisté zahynul, ale když bylo nejhůře, když krví všecek zalit k zemi padal, vyrazil z houštiny Kozinův Vlk, jenž na jednoho ze surovců sám skočil, druhého pak vtom čekanem udeřil mladý Kozina, za psem vzápětí na pomoc chvátající. Vzteklice zahnal, Řehůrka, jenž byl bez sebe, domů odnesl. Tenkrát starému dudákovi oko vyrazili;

druhé pak, jak ještě ležel ran plný, tak se zanítlo, že zanedlouho také na ně oslepl.

Od těch časů vedl smutný a jednotvárný život a povyrazil se jenom tenkrát, když ho syn vzal s sebou do krčmy nebo na spoušťadla, aby hrál prim, na housle, nebo když za syna doma »vyučoval«.

Od těch časů byl mladý Řehůrek – Jiskra – Kozinovi ještě příchýlnější. Bylť mu vděčným i za to, že se táty tak ujal, i za to, že starce pak všelijak v nemoci podporoval a často si s něčím na něj vzpomněl. Synek pak z bohatého statku, starého, váženého rodu, od chlapectví přál vtipnému synu dudákovu. Již tenkrát, když stádo pásal, míval vždycky Řehůrka u sebe. S ním byl vůbec nejraději, a šel—li »hejtu«, pokaždé zamířil k osamělé dudákově chalupě.

Pak, když oba v »chlapce« dospěli, když už mohli chodit »volát«, stal se Jiskra Janovým důvěrníkem, a když pak mladý Kozina se oženil, spolek obou mladých mužů utužen ještě více touto svatbou, o níž se dudáček dosti přičinil.

Mladý hospodář žádnému tak nevěřil jako jemu, a také od žádného tolik nepřijal jako od něho. Teď spolu k lesu kráčeli.

Po bouřlivé noci nastal pěkný, slunečný den, jakých v listopadu málo bývá. Mraky, ještě po ránu po nebi se honící, zmizely. Slunko vysvitlo a vyjasněným vzduchem určitě se rýsovala temena Šumavy i Českého lesa. Z hlubin lesních ozval se chvílemi táhlý a temný hukot.

Oba mladí Chodové ničeho nedbali. Kráčeli mlčky vedle sebe, každý zabrán ve své myšlenky. Jindy by Jiskra nějakým šprýmem hovor zavedl, ale dnes, jak druha svého dobře znal, nebylo něco takového vhod. Viděl, že se mladému hospodáři něco vážného stalo. Když došli na pokraj lesa, dudák, stanuv proti kamarádu svému, pohleděl mu na okamžik svýma upřímnými, veselými očima, do tváře, pak uhořel mu na rameno a srdečným hlasem promluvil:

»Uj, kameráde! Jsi, kerak by tě hlasička vofoukla. Co se dije?«

»Jiskro, řekni mi pravdu pravdivú. Co se vo mně říčí mezi lidem? Že jsem nicotnej chlap, je —li pravda?«

»Blázne bláhová, proč tak súdiš?«

»Dyk mi hani vlastní máma nevěří«

»Uj, kerakže?«

Kozina, popošeď za té řeči, znovu se zastavil, a obrátiv zamračenou svou tvář k dudákovi, upřel naň své bystré oči.

»Muším to řect! Kerak těžkej kámen na prsou mi to leží. Za babu mne mají. Syka, strejček draženovskej, máma, všichni, i ty snad teky! Hale baby jste ešče věcí, že mi to žádnéj neřeknete. Panenka Marja! Kdybyste vedíli!«

»Hale Jene, což ti myšlínky spádly, že tak mluvíš?«

»Nebul by div —Šak slyš, Jiskro! Haž ti povím.«

Zamlčev se na chvilku, jal se pak vypravovat. Oba se zase rozešli volným krokem na pokraji lesa. Hospodář mluvil o včerejším večeru, kdo přišel k matce jeho na »vejmluvu«, co on tam viděl, jak pořád čekal, že ho také zavolají, jak odešli, jako by ho tu na statku ani nebylo, jak i matka ráno všecko zapřela, jemu nedůvěřujíc.

Mluvil živě, čím dál tím prudčeji.

»Ke starý ženě mají víru, hale ke mně nic. Nejsú sic bez příčiny, hale takhle přece nemušeli jednat. Co jsem si Hančí vzal, myslili si, tuten chlap má huž jinú krev, huž není tuten, kerak bejval. Jindá na pány jako čert, nynčko by skákal, jak by kázali, třeba na vrch makojci. Je pravda, Jiskro, bul jsem jinačí, leccos se změnilo. Jindá bul jsem na všecko vODEVZDÁN, na ničom mi nezáležilo. Teky jsem pánom vyváděl; hlale nynčko jsem se bál, že bych se zapomíl, ha co by z toho bulo! Hublížil bych ženě, dětom, ha ty nevíš, Jiskro, co to je mít děti rád!

Ha přece zas všecko ve mně vřilo, hdyž jsem vidil, co páni s námi dělají, kerak nás i s naším právem do behna začlapali.

Tak jsem se hustavičně súžil na tu i na tu stranu, ba jedenkrát huž jsem chtíl začít ha se vozvát, hdyž jsem si vzpomíl na nebožtíka tátu. Víš tenkrát, hdyž tuto zez Vídne přišlo, že naše práva jsú nic – bul jsem ešče klouče – ha tu jsem bul v městě na našom zámku, hde čtáli ten list, ha že se Chodovákom hukládá perpetuum silentium, jak latinsky práli. Uj, dobře si tuty slova pomatuju. Buli všichni chodovští lychtáři ha starší přivolání. Tulik si ešče zrovna dost pomatuju, že křičíli, jak jim ten list čtáli, ha nejvěčí křik bul, hdyž jim huložili hejtman krajskej, haby nadycky mlčíli, jak jsú tuty dvě latinsky slova.

Nevěřili, ha náš táta teky ne. Ha mě chudák nebožtík vzeli za ruku ha práli: „Chutě poj, chlapče!“ Ha šli jsme na děkanství k panu děkanovi. Toho se táta náš ptáli, co ta latinská slova jsú po našinsku, ha hdyž pan děkan řekli zrovna tuto jako hejtman na zámku, chytili se náš táta za šedivú hlavu, ha sluzíl, ha naříkal! Celú pak cestu dym tě staří bědovali, klíli ha nejvíc na tuto perpetuum, že tuto nejvěčí křivda, že hani bránit se člověk nesmí. Kolik dní buli náš táta kerak zabitej, mlčíli, haž jednu přišli z lesa ha tu láfli čakanou na stůl ha zkřikli:

„Ha nebude hamen! Šak von někdo zas začne, ha potom krev poteče!“«

Mladý hospodář sobě povzdechnuv stanul a na chvilku se zamlčel. Oči mu hořely, tváře se mu temněji zarděly.

»Na tuto, brachu milá,« začal nanovo, »nemoh jsem ha nemoh zapomít. Huž kerak chlapec jsem na tuto pořád myslíval, ha čím dál tím víc. „Někdo muší začít,“ tak mi tě pořád v hlavě hučilo, i . v noci ve spaní, ha napadlo mi, že tuto mi vod pánaboha súzeno, habych já začel. Vzpomíl jsem na to, co táta řekli, že krev poteče. Vo sebe jsem se nebál. „Hať tě humlátí, jen aby bylo všem spomoženo,“ myslil jsem.

„Počkej, haž budeš hospodářem,“ říkal jsem si, ha tu, šak víš! Pro Hančí jsem na všecken svět zapomíl, ha pak ešče děti přišly. Hale ty staré myšlínky mi nedaly.

Hlásily se vod husvitu do šírání. Ha co jsem pořídil?

Já myslil to nejlepší, ha tulík jsem dokázal, že mi nevěří han máma, jako bych nebul hani právej Chodovák.«

»Tak zle nemyslí. Bulo v noci.«

»Nic mi bělmo na oči nedávej!«

»Nač se súžit. Haž přijde čas.«

»Ha ty teky jako mnozí hu nás! Haž přijde čas, haž všecko prospíme.«

»Nechci nic prospát. Hale jen tuto myslím, že prudkej pes přichází vlku pod zub.«

»Ha chlácholením ho nezmůžeš. Šak vono na to dojde. Někdo muší, nechceme—li být votroky.

Ha nebudeme!« dodal zprudka.

»Myslíš, že nynčko by bul čas?«

»Hdyž páni hledají naše majestáty, to každej hlúpej pozná, že ešče platí. Nynčko je čas. Nezačnú—li lychtářové, ha budú—li tuty perkameny jenom hlídat, vozvu se já. Bůh to sud'! Dnes v noci jsem si tak řek.«

Vtom se oba obrátili. Někdo na ně mocným hlasem zahoukl. Dole v poli na chodníku zahlédli muže obrovské postavy, jenž umlknuv zamával na ně svou čakanou, hojně asi kovem pobitou, neboť se od ní v slunci zablesklo jako od obnažené zbraně. Po hromovém hlase, po vysoké postavě hned poznali, že je to Matěj Příbek.

## IV

Stál v mohutném, tuhém širáku na mezi u šípkového, bezlistého keře, jehož rudé ovoce tu onde již zbrunátnělo. Vítr mu zlehka povíval dlouhými vlasy, bílou šerkou bez knoflíků, u krku tkanicí nesvázanou, rozhalenou, i »ještěrkami« u kožených spodků po kolena sahajících. Ač slunce svítilo, bylo dost chladno a vítr tepla nepřidával. Nicméně Matěj Příbek bílý svůj župan k tělu nepřitáhl, ba ani lajb, volně jen zapjatý, nedopjal. Sneslať jeho mohutná, široká prsa dech mrazivějších větrů, nežli byl ten, jenž nyní vál od lesa pustou strání.

Tvář Příbkova chmurně klidná, vráskovitá, hleděla upřeně vstříc Kozinovi a jeho společníku. Rty širokých úst byly pevně sevřeny, takže pod spodním táhla se dlouhá vráska nad mohutnou bradou bezvousé tváře. Stál vážně, nehnutě jako socha, poslední chodský praporečník, a nepohnul ani sebou, když blížícího se Kozinu oslovil: »Kde se túláš, Kozino, hdyž tě mezníky kácí?« Slova ta, jako by lhostejně pronesená, rázem zastavila mladého sedláka.

»Mi? Ha kde?«

»Hindle, na Hlinovatkách.«

»Ha kdo?!«

»Páni.«

Do Koziny jako by kříslo. Pobouřen, ale ještě jako by dost nevěřil, upíral vyvstalé oči na starého Choda, jenž dodal:

»Jau, je tomu tak. Šel jsem kolem. Jsú tam správčí zez Trhanova ha chlapi dvorští.«

»Haby černí chodili!« vzkřikl hněvivě Jiskra. Druh však jeho jakoby uštknut obrátil se v ten okamžik, jak Příbek domluvil, a letem pádil v tu stranu, kde bylo jmenované pole. Dudák za ním. Chvátili, jako by se strhl pokřik, že ve vsi hoří.

Snad ani taková zpráva by se mladého Koziny tak nedotekla.

Matěj Příbek hleděl za kvapíci a pomyslíl:

»Haby tě, Kozinovo chlapče, nevodstrčili jako kotě vod mlíka!«

Na úpatí výšiny, za níž se rozkládá Houvězdo, již blíže Trhanova, stála na pokraji zoraného pole stará, mohutná lípa. V holé koruně ozývalo se hlásné šumění, jakoby hluboké vzdechy. Byly již poslední. Hloub a hloub vřezávala se pištící, zubatá pila do mohutného těla věkovitého stromu, když sekery jí předtím uvolnily cestu hlubokým zásekem. Pod lipou stáli tři mužové, správce trhanovský a dva nádeníci hranatí, pilně stopující práci dvou pacholků, kteří, klečíce, všichni zarudlí rychle pilou řezali.

Naproti v nedalekém Trhanově vybíhali lidé před stavení a každý z nich překvapen, s úžasem hleděl na to, co se s Kozinovskou lipou děje. Toť nové násilí pánů! Kdož by se vůbec odvážil na strom tak starý, věky tu stojící, kdyby ani nebyl posvátný tím, že dělí majetek, že je mezníkem odedávna právem uznaným!

Než ti tam toho nedbají, neštítí se kříže do kmene vřátého, jenž tu hlásá: »Nepokradeš! Nepožádáš, cožkoliv jest bližního tvého!«

Ale náhle se všichni zarazili a správce zchmuřil čelo. Pila umlkla; všichni se obrátili v tu stranu, odkud zaznělo mohutné na ně vzkřiknutí. Jako divý víchř hnal se svahem dolů mladý Kozina a za ním Jiskra Řehůrek.

Všecek udýchán, zardělý stanul pod stromem. Na okamžik zavládlo hluboké ticho. Jen lípa temně šuměla. Čeládka hleděla ze správce na Kozinu. Ten na okamžik nemohl ani promluvit pobouřením. Trásl se, oči mu hořely, až zahřměl:

»Hdo vám tuto dovolil?«

»Žádný. Vrchnost to poručila.« Odbyl ho správce, vyslovuje důrazně slovo »poručila«; pak obrátiv se k pacholkům, zkrátka kázal:

»Řezejte dál.«

»Hani nehnete!« rozkřikl se Kozina. Postava jeho vzpřímivši se jako by vyrostla. »Já jsem tu vrchnost, já jsem tu pán. Toto je můj strom, moje půda. Tu mílí můj táta ha děd i praděd.«

»A ty ji mít nebudeš! Našlo se v písmách, že to pole patří vrchnosti!«

»Ta vaše písma! V nich teky stálo, že naše majestáty, naše stary práva nic neplatí, haha. Všecko jste nám vzeli, robotníků z nás nadělali, ha ešče byste chtěli tuten kúsek půdy, co nás živí! Zloději! Hani tu toho kříže svatýho se nebojíte!«

»Mlčiž!« rozkřikl se správce.

»Habych ešče mlčel! My máme svy práva ha majestáty! Jakým právem vy.«

»Panským právem, chlape bláznová! Ty tvé majestáty ti tolik spomohou, že kdyby ti na hlavě vyrostl strom a my řekli: „Rozřežeme ho,“ musíš držet jako dub, ani se nehneš, ani nehlesneš!«

»Ha tuto huvidíme!« A již byl u samého kmene, a vzkřiknuv na pacholky, jednoho rázem od pily odstrčil. Jiskra Řehůrek za ním, volaje, aby se pamatoval. Ale vtom už také správce jako vyšíváný přiskočiv, sáhl na sedláka, aby jím odsmykl. Kozina, tím rozlícen, odrazil ho tak, že zavrával.

»Pryč, panskéj kocúre, haby tě nezačal!« křičel mladý sedlák; než vtom už sypali se pacholci na něj, jak jim správce poroučel. Teď také Jiskra, vida, že jde do tuha, přestal chlácholiti; skočiv ku příteli, pomáhal mu statečně proti přesile šesti mužů. Pod naříznutou lipou strhla se tuhá bitka. Oba Chodové, ač byli beze zbraně, bránili se znamenitě, a zvláště se svalovitým Kozinou bylo těm hranatým drvoštěpům zle se potýkati. Zmoci ho nemohli. Než to trvalo chvíli. Nad lidskou sílu byl ten zápas. Jiskra sklesl už k zemi. Leže ještě bránil se pacholkovi, jenž mu na prsa klekl. Kozina dosud stál, ač už se mu krev proudem řinula po tváři.

Vtom z výšiny, z oujezdské strany ozval se hromový hlas: »Hustaňte chutě, hať nejsú mordy!« Obrovská postava Matěje Přibka se tam zjevila.

Vážně, velkým krokem, jako vždy, bral se svahe dolů, maje čekanu dopředu skloněnou, jako k ráně připravenou. Vida, že tam dole neslyší, nebo slyšet nechťejí, přidal do kroku a dalekozvučným hlasem svým volal:

»Kozinovo chlapče, ešče chvílku, huž du!«

Boj pod lipou v ten okamžik nanovo se rozbouřil. Chodové napjali poslední síly. Jiskrovi se podařilo, že se vymknul svému vítězi; vyskočiv na nohy, dral se, rány rozdávaje, k příteli, kolem něhož zmítalo se živé klubko útočníků a vířila směsice výkřiků, klení.

Již již Kozina kolísal; tu se mu rázem uvolnilo. Hlas z výšiny zahřměl zrovna u nich, dva pacholci i správce sám uskočili, jak Přibka zahlédli, ostatní pak hned, jak dubová jeho čekana začala jim po hlavě a hřbetě jezdit.

»Panská čeládko! Ešče hdyž čouka vokrade, ešče by ho zabjila!« křičel Přibek a mlátil čekanem kolem sebe tak, že správce i se svou družinou rychle ubíhali, aby těm ranám jeho ušli.

Za chvílku bylo volno a klidno pod lipou. Když se Přibek tam zase navrátil, »vyprovodiv« kus panskou chasu i správce, obvazoval už Jiskra, sám těla svého dobře necítě, příteli svému ránu na hlavě. Kozina byl bled jako stěna. Jak starý Přibek k němu přistoupil, podal mu ruku a pravil:

»Pozdrav tě pánbůh! Škoda že jsem spíše nepřišel,« a upřel svůj zrak na lípu na smrt zraněnou.

»Bulo by jedno,« odvětil Přibek. »Ha nynčko poj chutě dym, hušlo ti moc krve.«

»Ta huž tekla,« řekl Kozina jako pro sebe, ale nahlas a díval se zamyšleně na pravici, která byla rudě potřísněna, jak jí krev zachycoval z rány se řinoucí. Dudák mu dobře rozuměl. Když odcházeli, sedlák se ještě jednou ohlédl po lípě. Předkové jeho ve stínu jejím odpočívali, on sám se staříčským dědem a v létě o žatvě se ženci nejednou tu poseděl; několik pokolení hostila svým stínem, rodině i všem v okolí byla milá a známá, nejedna pověst o ní vypravovala, a tak s ní naložil panský pych!

»Huž jsem šel dym, hale přišlo mi pak: Kozinovo chlapce je prudkej ha tich hin je moc. Snad bude zle. Ha tak jsem se vrátil,« vykládal Přibek, jda po pravici mladého hospodáře, vedle něhož nalevo Jiskra kráčel.

U vsi se rozešli. Přibek kráčel přímo domů, Kozina pak zašel k dudákovi na samotu, aby si tam krev umyl. Nechtěl své Hančí poděsit. Nicméně vykřikla leknutím, když vstoupil znenadání do

světnice, máje hlavu zavázanou. Usmívaje se, chlácholil starostnou ženu. Záhy však přestal, a usednuv na lože, pochýlil hlavu. Žena, shánějíc vodu a obvazek, nedivila se tentokráte, že se muž tak pojednou zamlčel a zachmuřil. Myslílať, že to od rány. Ale nebylo. Myšlenky to udělaly. »Toť huž de vo živobyťi ha nejen vo práva. Huž není vyhnutí!« a »Tuto tě vod pánaboha súzeno!« znovu a živěji se mladému sedláku v duši ozvalo.

V ten okamžik bylo slyšeti drobné, rychlé, cupavé krůčky; malý Pavlík přiběhl od babičky a za ním se batolila plavovlasá Hanálka. Jak děti otce zahlédly, s křikem k němu se hnaly a chytly se jeho kolenou. Vyzdvihnuv je, usadil je na klínu a vinul je k sobě.

Vtom také stará matka jeho vstoupila. Dovědělať se právě té noviny, že páni prý starou Kozínovskou lípu porazili. Více nevěděla. Všecka tou zprávou pobouřená, zamračila se, vidouc syna s dětmi si hrajícího.

»Starú lípu na Hlinovatkách tě páni porazili!« zvolala přísně.

Syn pozvedl hlavu: »Jau, vím.«

Ted' teprve zahlédla jeho obvazek.

»Máš hlavu vobvázanú.«

»To hin hu lípy mne sekli,« klidně odtušil.

»Tys jí bránil?!«

»Hale nehubránil.«

Stará selka, kráčejejíc ode dveří k posteli, na ta slova se zastavila a zrak její pln údivu utkvěl na synovi. Pak přerušivši mlčení, ptala se ne již tak drsným hlasem:

»Máš zlú ránu?«

Zakroutil hlavou.

V tu chvíli již stará lípa na Hlinovatkách nestála. Panská čeleď, vrátivši se, když Chodové odešli, porazila ji. Že pak se už soumrak ukládal, nechali věkovitý strom na zemi. Ležel tu jako poražený obr a po celou noc bylo slyšet jeho hluboké vzdychání a lkání.

## V

Příbkové nebyli co do majetku v Oujezdě mezi prvními. Také jejich statek výstavností nijak nevynikal. Byl ode dřeva, starý a již valně sešlý. Kamenná zeď s dvírci hradila jeho dvorec v čele. Hned vedle dvírcí vypínala se klenutá vrata, krytá šindelovou stříškou, spočívající na dřevěných, hrubých nosičích. Dole ve bráně zazděna byla stará, opotřebovaná stoupa. Na dvorci, jakož i na návsi ticho. Nikde ani člověka. Byloť v neděli, záhy odpoledne. Také každý dnes raději zůstával doma, v teplé světnici za toho sychravého počasí.

Jen Příbkova Manka strojila se na cestu do města. Stála ve své komůrce u otevřené, květované truhly, jejíž šaty, šátky a plény živých barev ozařovalo světlo, vnikající nevelikým okénkem. Také na dívku samu padalo, na její krásné, rozčesané vlasy. Byly jako len, barvy do zlatova, hebounké jako hedvábí, ke konci jemně zkadeřené a tak dlouhé, div že na paty nesahaly. Manka byla hezké děvče, tmavých, jiskrných očí, a když se usmála, každý se podivil jejím bělostným zubům; ale nade všecko byly její vlasy, jež nyní zlatým, hustým proudem po ramenou k nohám splývaly. Rozčesané v prameny dělila, a je ve vrkoče spojujíc, červenou haraskou proplétala; nad čelem pak si uvázala světlou náčelku.

Děvče se tak horlivě strojilo, že nevšimlo si ani, jak venku na holý keř před okénkem usedl si vrabčík, jak kolébaje se na haluzce větrem rozhoupané hlasně zacvrlikal. Zato hned zpozorovala, že naproti přes síň dveře vrzly, že někdo vyšel z hlavní světnice. Právě byla červenou sukni v četné varhánky složenou přes sebe přehodila. Teď ji tím kvapněji uvazovala. Ten tam na síni přechází. Kroky jeho utichly. Snad stanul, čeká.

Manka se bezděky usmála. Mělať radost, těšila se na cestu, která jí dnes zvláště milá. Přišelť dopoledne k nim návštěvou strýc Pajdar z Pocínovic, otcův bratranec, s ním pak mladý Šerlovský, také z Pocínovic.

Toho poznala také v té vsi, když tam byla s nebožkou matkou u přátel. Už tomu bylo více než rok, a přece tu návštěvu nezapomněla; nemohla. Tenkrát tam mladého Šerlovského poprvé viděla a poprvé s ním mluvila. Pak setkala se s ním několikrát v městě po kostele; vždycky se s ní zastavil a rozmlouval. Dnes přišel k nim, a tak znenadání! Až ji píchlo, když ho zahlédla, a nechtěla svému zraku ani věřit. Bylo to milé leknutí. Tušila, že to není náhodou, proč sem přišel, ale kvůli ní a za ní.

A té šťastné náhody! Dnes půjde do kostela a on, vraceje se domů se strýcem jejím, sprovedí ji až do města. Přechází po síni, čeká na ni, až vyjde, je mu tu mileji než ve světnici u mužských, pomýšlelo si rozradované děvče. Písničku, kterou si prve polonahlas prozpěvovala, přestala nyní zpívat, jak se venku kroky ozvaly. Zato tím chvatněji svou strůj ukončovala. Přes pěkná, plná ňadra »živý« šátek křížem uvázala a boky přepásala pěkným pasem se zelenými vyšívanými květy, mezi nimiž se malé »zdrcky« blyštěly a míhaly jako lesklá hladina studánky ve tmavé zeleni.

Manka se nemýlila.

Na síni stál mladý Šerlovský, »chlapec« jako panna, urostlý a statný. Několikrát sem tam přešel, až stanul u domovních dveří, jsa obrácen do síně. Zraky jeho tkvěly na nízkých nebarvených dveřích, do nichž nahoře byly vřezány tři kříže. Ty dveře ho pokoušely. Táhl ho cosi, aby na ně zatukal, aby je otevřel. Snad už je Manka oblečena. Jak se dlouho strojí! Mohl by s ní teď sám promluvit, jak si už dávno přál, jak se na to těšil. Bude—li dlouho otálet, vyjde někdo ze dveří, nebo ho zavolají. Popošel, netrpěliv, dále do síně.

»Manko,« zvolal tiše, »Manko!« Spánky mu do temna zčervenaly. Vtom sebou trhl. Dveře se náhle otevřely a v nich stanula ona, již právě volal hlasem vroucnosti plným, vystrojena rouchem nedělním, svěží, libě zardělá, usmívajíc se.

Zdálo se mu, jako by kolem prosvítlo.

»Huž du,« pravila vesele.

»Jen počkej, nechvátej! Do kostela ešče čas, ha my dym teky dojdeme.«

»Hale tuti v senci.« a pohlédla k dveřím do světnice vedoucím.

»Nech je, nevšimnú si. Postuj!« děl prosebně. »Těšil jsem se zrovna dost na tu chvilku.«

Nevzpírala se, zůstala, přitáhla však za sebou vorbičku nízkých dveří, takže se zavřely. Stála před nimi.

Mladý Šerlovský upřel zářící oči na sličnou dívku, a máchnuv rukou, zvolal živě a upřímně:

»Huž slyším, Manka, kerak budú volat, haž pudeš do kostela: Uj, panenka Marja! Te pěkná dívka!«

Děvče se zasmálo.

»Hu nás nemusíš růžičky sázet. Nech si je pro Pocínovský.«

»Co vidím, vidím. Oči mě přece nepřelžú. Hale ty mi nevěříš. Hani snad tuto, kerak jsem na tě nejednu vzpoměl.«

Za té řeči sklopila bezděky zrak, a když k němu opět vzhledla, oči její zářily.

»Manka,« pokračoval chlapec, blíže k ní přistoupiv, »pravdu pravdúci mluvím. Teky ty mi pověz pravdu, habych mohl votať spokojeně vodejít. Túžíš—li za některým chlapcem?«

»Kerak ty humíš svědomí rozebrát ha domlúvat, jako pan falář,« odvětila vesele.

»Manka, něhdo přijde, ha pak bude hamen, ha nehuslyším, co bych rád slyšel, co muším vědět. Pro tuto jsem k vám přišel, Manka!« zvolal doléhavě i prosebně.

Děvče se usmívalo, jako by nechtělo se vyznat, jako by se rozmýšlelo. Srdce jí však bušilo radostí nad touto řečí. A také jí začínalo být líto statného chlapce; když ještě jednou ji naléhavě za odpověď žádal, odvětila mu rozhodným »ne«, zahrnujícím v sobě, že žádného chlapce nemá, že za nikým netouží. Ale jak to řekla, zarděla se jako planý mák a sklopila zrak jako přemožená, když chlapec rozradován v ten okamžik chopil se její ruky. On už chvíli nedbal dveří vedoucích do velké světnice; také Manka na ně zapomněla a na ty, kteří tam meškali.

Štěstí však mladým lidem přálo. Nikdo ven nevyšel.

Ti tam ve světnici také nedbali, že není mladých lidí mezi nimi. Jenže v té prostranné jizbě, prosté a bez ozdoby, nebylo tak veselo a jasno jako těm mladým venku na síni. Seděli tam samí mužové starší a staří, chmurní a vážní povahou i hovorem, který vedli. Byl tu Matěj Příbek bez »županu«, ve spodkách jen a »lajbu«; vedle hospodáře bratranec jeho Pajdar z Pocínovic, Chod ramenatý a statný, jenž postavou i tváří nezapřel, že pochází z Příbkova rodu. Proti němu postřekovský Psůtka, který jda z města, s Pajdarem se tu zastavil.

Ti všichni seděli na hrubých židlích kolem ohromného špalku lipového, jenž od nepaměti u Příbků za stůl sloužil. Samorostlý ten stůl stál tu již za děda Matěje Příbkova, jak otec Matějův to dosvědčoval. Nyní stařec ten u něho neseděl, ale proti mužům, na lávce u kamen, oděn ovčím kožichem. Byloť mu ho již třeba, nebo v jeho letech krev stydne. Pamatovalť pár pátků; jak dlouho na světě už chodil, sám dobře nevěděl, ale čítali tak a jistě ne příliš, že přes osmdesát let. Sám na roky neměřil a nepočítal, nýbrž pamětí svou. Udával, že dobře pamatuje tu velikou vojnu; chlapci, kteří se na jejím počátku rodili, musili ještě na ni, vždyť dobrých třicet let trvala. Starý Příbek také ještě starou chodskou slávu pamatoval, kdy ještě byli volní, kdy měli svůj hrad a práva, a viděl otce ve zbrani a pod praporem na hranice do lesů táhnout. To bylo tenkrát, když ta veliká vojna se začala. Tenkrát nesl jeho otec chodský praporec, jakož to odedávna Příbkům příslušelo.

Rád o tom starý Příbek vypravoval i líčil, jak se záseky dělaly, jak mužové z každé vsi »po střídách« na plných čtyřiaadvacet hodin do lesa na službu chodili, chléb a sušené maso s sebou brali, jak on sám tenkrát, ještě výrostek asi patnáctiletý, z domova do lesa k zásekům mezi muže utekl a tam s nimi ve dne i v noci při ohních trávil. Těch časů, té změny! Co již viděl a přečkal, a čeho se ještě dočká! Teď zrovna naslouchal divným novinám, věstícím nějakou bouřku. Vypravovaliť i postřekovský Psůtka i sestřin »chlapec« Pajdar z Pocínovic, že ve všech vesnicích chodských vrchnost prohledávala, aby se dopátrala starých majestátů psaných, a že také včera Syku zavolali do Trhanova na zámek, kdež mu zle vyhrožovali jako všude, nepoví—li o starých těch listinách.

»Hale míl hústa na zamčení jako všichni,« dodal Psůtka, jenž o Sykovi vypravoval.



Matěj Příbek zachmuřen pořád mlčel a jen poslouchal, až pojednou, vztyčiv hlavu, promluvil:  
»Mlčí! My teky mlčíme! Tuto humíme. Robot nám víc hukládají ha všichni mlčíme, bijú nás, mlčíme, lesy nám vzeli, mlčíme, mezníky nám kácí ha pole nám kradú, ha my teky mlčíme.«

»Tys nemlčíl hani Kozina,« vpadl mu Psůtka do řeči. »Ha co bulo, ha co ešče bude!«

»Co by bulo?« ptal se Matěj úsečně.

»Myslíš, že páni tuto tobě a Kozinovi prominú?«

»Prominú, neprominú. Hale huž míli času dost na nás, ha ešče nepřišli, ha myslím, že si tuto rozmyslí!«

Od kamen vstal starý jeho otec a volným krokem blížil se ke stolu. Stařec byl tak veliký jako jeho syn Matěj, jenže věk mu hlavu dopředu pochýlil i ramena srazil. Čelo měl lysé, zato od temene splývaly mu dlouhé vlasy, bělostné jako sníh, až k rozhalenému kožichu, který si levou rukou u pasu přidržoval. Chmuřil husté šedivé obočí; v očích mu zasvitlo, jak vztáhnuv pravici, promluvil hlasem na jeho věk ještě zvučným:

»Dobřes prál, chlapče. Zastara by tuto nebulo. Všechna ves ha všichni by buli vzhůru, hdyby něhdo mezník porazil, ha by bul sám kníže, neřkuli tuten Němec!«

Stařec rázem umkl. Psůtka a Pajdar vyskočili ze svých židlí k oknu. Ječivý hlahol polní trouby zalehl do světnice, zkrátka, ostře, ale pak zvučel poznovu, volněji a déle. Matěj Příbek volně přistoupil k oknu a hleděl tak jako hosté jeho ven do návsi. V ten okamžik také vběhla Manka do světnice a za ní vstoupil mladý Šerlovský. Neobyčejný ten a děsivý zvuk polní trubky rázem ukončil blažený hovor před Mančinou komůrkou. Chlapec byl by tu v milostém rozruchu svém snad do šíráni stál, než tu milou naději si mohl teď

přece s sebou na cestu vzíti, že Manka prve nemluvila pravdu, že přece na někoho myslí a tím že jest on sám.

Přiskočila k dědovi, vyptávajíc se, co je, co se děje.

Stařec, stoje poblíže stolu, probral se z bedlivého naslouchání a zkrátka odvětil:

»Vojsko.«

Manka se lekla. Pohled její na to slovo utkvěl na otci. Stál dosud nehnutě u okna, zachmuřeně, klidně však pozoruje.

Hluk venku se rozmáhal. Tichá, pustá ves rázem oživila. Lidé vybíhali ze stavení, volali na sebe, dotazující se, co se událo. Tu tam někdo přeběhl přes cestu, jiní dolů běželi tím směrem, odkud jek trouby se ozval. Ale rázem všichni, kdož šli nebo běželi, se zastavili a všichni na chvíli umkli. Mezi ploty ukázala se koňská hlava, za ní druhá, třetí, a již vyjeli klusem mezi staveními čtyři jezdci. Tři byli císařští kyrysníci, čtvrtý v obleku občanském. Na hlavách leskly se vojínům helmice s hřebenem. Na prsou přes bělavý kabátec s červenými, širokými výložky černal se jim vpřed i vzad železný pancíř, přes nějž visela na žlutém řemeni jízdecká karabina. Červené spodky těžkých těch jezdců zabíhaly do vysokých bot.

V rukou se jim blyštěly obnažené palaše.

»Haby černý chodil!« zvolal Psůtka.. »Te tranovskej správčí!«

»Ha sem hukazuje,« dodal Pajdar chvatně. »Matěji, hutec, ešče je čas, jedů pro tebe!«

Manka vykřiknuvši skočila k otci, prosíc ho, aby poslechl a zadem uprchl do polí. Odstrčil ji zlehka, jako by ji ani neslyšel.

»Nač bych hutíkal!« pravil obrácen jsa k mužům. »Jsem mordýř?«

»Jau, chlapče, teky tak myslím,« přisvědčil starý jeho otec. Koňský dusot ozval se před samým statkem a správčův hlas, aby vrata otevřeli.

Mužové hosté na sebe starostně pohlédli. Manka na otce, jenž vyšel odhodlaně ven, aby vrata otevřel. Zaskřípěla a kyrysnický kůň jeden na dvoře samém zařehtal. Pochvy palašů zazvonily, jak dva z kyrysníků slezli z koní. Správce s nimi.

»Tu je on sám,« zvolal na Příbka. »Půjdeš s námi, a hned!«.

»Kam?« ozval se Chod, stoje přímo proti správci, vynikaje postavou i nad oba veliké kyrysníky, jemu po bok se postavivší.

»Neptej se a pojď. Nepůjdeš—li.« správce se obořil.

»Jen nehrozte, víte, že se nebojím,« odvětil Příbek a posměšný úsměv zjevil se mu na rtech.

»Rychle – a kde je tvůj tatík?«

Na ta slova správce Příbek sebou trhl.

»Co chcete se starým tátou?!«

»Půjde také, a teď rychle, nemáme čas!«

»Habych viděl, jací jste kati!« ozval se na síni hlas, a na prahu stanul Matějův starý otec. Studený vítr rozvál kmetovy bílé vlasy; stál tu vzpřímeně, jak jen mohl, hledě pevně na vojáky i správce.

Pak obrátil se ke své vnučce, jak všechna ustrašená za ruku ho chopila. Vtom jeho syn správci rozhodně oznamoval, že nepůjde dříve, pokud se nedoví, kam je chtějí vésti.

»Abys se najednou tolik nelekl, nejprve na rychtu a pak k nám,« správce ho posměšně odbyl.

»Ha náš táta?«

»Také.«

»Ha co von hin.«

»Co bys s tím mluvil, Matěji!« ozval se stařec. »Pudeme. Manka, přines tátovi župan.«

Když otcí bílou šerku podávala, pravil:

»Hlupá dívčí, neběduj, šak se záhy vrátíme; zatím stavení dobře vopatruj!«

Před statkem shromáždilo se sousedstvo. Všichni plni úžasu hleděli na divný průvod, beroucí se ze Příbkova statku. Napřed jel trhanovský správce na koni, za ním tři kyrysníci, mezi nimiž kráčeli, každý zvláště, oba Příbkové: starý v kožichu, opíraje se o čekanu, syn jeho bez ní, s hlavou vzhůru vzpřímenou. Manka s mladým Šerlovským, se strýcem Pajdarem a Psůtkou šli za nimi.

Když docházeli k rychtě, zahlédli tam před ní jiné dva kyrysníky, mezi nimiž stál mladý Kozina, maje hlavu obvázanu.

Blíže něho jeho žena, bledá, uplakaná, chovajíc na rukou Hanálku. Vedle mladé selky držela stará Kozinová malého Pavlíka za ruku. Stará Kozinová neplakala: na chmurné však tváři, na zraku tkvícím na synovi bylo znáti, že nitro její klidno není.

Před rychtu sehnal se již dav lidu, mladí, staří, muži i ženy. Všichni hleděli Příbkům vstříc; ale hned se odvrátili, neboť kde se vzal tu se vzal dudák Řehůrek, Jiskra, jenž protlačiv se ke správci, smekl před ním a polosměšně, polovážně promluvil: »Pane správčí, já jsem bul teky hu tutý muziky pod lipú!«

Hlahol souhlasu uvítal tu průpověď dudákovu; vtom však někde dál ozval se výkřik:

»Panenko Marja, ešče jde jiný vojsko!«

## VI

Nebylo to vojsko, jak hlas oznamoval, ale jen houf jezdců, kyrysníků. V čele jejich jelo několik pánů, patrně důstojníků, v bělavých pláštích. Na hlavách neměli jako mužstvo hřebenaté přilbice, než černé klobouky třírohé, zlatem premované. Přijížděli od Domažlic. Že tam však žádné posádky nebylo, každý snadno uhadl, že jsou z posádky plzeňské.

Hned jak houf do vesnice vjížděl, oddělovali se jezdci jednotlivě i po dvou od něho a zajížděli do průhonů i mezi stavení, obsazující každý východ ze vsi. Ostatní pak zarazili na návsi nedaleko rychty. Již prve poplašilo těch několik kyrysníků všecken Oujezd, teď pohnutí všech vzrostlo valem novou, nečekanou návštěvou. Šum a hluk četného zástupu před rychtou umlkl náhle, když přibylí jezdci na daný povel najednou a rázem vytasili své palaše. Jak kovové pochvy zařinčely, jak nahá zbraň vzduchem se zaleskla, v zástupu jako by utál. Ženy hleděly ustrašeně, muži zamlkli pochmurně.

Jak přední dva důstojníci z koňů slézali, ozval se v lidu výkřik, živý výraz úžasu: »Uj, hin teky tranovský pán!«

Sotvaže se zraky všech na ten hlas udaným směrem obrátily, někdo jiný zvolal: »Ha ten správčí Koš zez Kúta!«

Věru sám Maxmilián Lamminger, svobodný pán z Albenreuthu, toho času hejtman kraje Plzeňského. Dva vyšší důstojníci ubírali se po jeho boku a za nimi správce Koš. Pán Chodů, muž postavy prostřední, asi padesátiletý, kráčel s hlavou vztyčenou, jistě a pevně; bledě modré, chladné oči jeho hleděly jako lhostejně, ale pozorně na shromážděný lid. Chladný vítr povíval zlehka jeho pláštěm z ramenou volně visícím i hojnými kadeřemi zarudlé barvy v jeho alonžové paruce.

Trhanovský správce chvatně a přísně poroučel davu, aby se rozestoupili a cestu uvolnili. Lamminger kráčel zamlklým lidem, hledě před se; u samých dveří setkal se jeho zrak s pohledem jiskrným, ale zamračeným, jenž na jeho přibledlé, pihovaté tváři pevně utkvěl.

Mladý sedlák statné postavy, maje hlavu bílým šátkem zavázanou, na něj se tak podíval. To nebyl zrak bojácného, ustrašeného robotníka, ale hrdý pohled svobodného, sebevědomého muže. Lammingerovy běložluté řasy bezděky prudce zamrkaly.

V ten okamžik, jak šlechtic s důstojníky vstupoval do síně, dudák Jiskra Řehůrek, přitočiv se k Přibkovi, jenž stál vedle mezi dvěma kyrysníky, ukázal po zarudlých kadeřích trhanovského pána, ušklíbl se a pravil:

»Pánbůh ho nadarmo neznamenal.«

»Každá šelma svůj cejch má,« odvětil Přibek zkrátka a suše. Vtom poroučel trhanovský správce surovým hlasem oběma Přibkům, mladému Kozinovi a několika sedlákům, nejstarším ze vsi, kteří tu stáli již vybráni, aby vstoupili do světnice. Kozina, než vešel, se ohlédl; zrak jeho hledal ženu a děti. Spatřil ji bledou, uplakanou.

Tlačila se za ním, a div, ten trhanovský správce, jenž zůstal u dveří, ji pustil i starou matku s dětmi, i ženy všech těch, kteří zavedeni byli právě do rychtářovy veliké světnice, i mladou Přibkovu Manku, směle až sem se protlačivší.

Zraky všech utkvěly na pánech, kteří stanuli, pláště odloživše, v rohu u velikého rychtářského stolu vyřezávaných trnožů a vespolek živě přítlumeným hlasem hovořili.

Mezi důstojníky v bílých kabátech a v červených spodkách lišil se Lamminger v rudém kabátě širokých tuhých šosů, lesknoucím se vpředu portami i zlatým vyšíváním. Vpravo od pánů, kteří všichni měli vysoké jízdecké boty, stanul koutský správce Koš, jenž tu kvůli vrchnosti sňal svůj klobouk z hlavy. Na správcově postavě i na všem jeho chování bylo vidět, že to starý voják. Tomu také nasvědčovala tmavorudá široká jizva nad pravým okem, kterou si odnesl památkou na bitvu pod Vídní, když tam před devíti lety pomáhal ve vojsku Leopoldově porážet sílu tureckou.

Poblíže zavedených sem Chodů, o samotě však, stál Jiří Syka, rychtář, »prokurátor«, jak mu říkali; pozoroval chytře pány po očku

i otáčel vlasatou svou hlavu po ostatních krajanech. Jiskra Řehůrek, jenž stál v pozadí, dobře pozoroval, že rychtář opatrně a pomaloučku opouští své stanoviště a že se snaží, aby se dostal ke svému, kterým snad chce něco napovědět nebo pošeptat, že však velikou překážkou v tom je mu hlídka, hranatý kyrysník v černém pancíři, držící obnažený, mohutný palaš.

Staří sousedé násilím sem zavedení hleděli na pány upřeně, někteří ne bez zaraženosti. Většina však sice chmurně, ale klidně očekávala, co nastane, zvláště Matěj Příbek, jenž všechny o hlavu převyšoval. Hůře bylo starému otci. Kmeta stání namáhalo a sednouti si nebylo možná. Jedinou úlevou byla mu mohutná, stará čekana, o niž se žilovité jeho ruce opíraly.

Jen mladý Kozina byl nějak nepokojný; tu na pány zraky své upřel, tu na Syku, a hned se zas ohlédl, pak hlavou zakýval, ne na ženu, ale na matku. Zpozorovala a dotlačila se až k němu. Vtom, jak pánové ustali v hovoru, začal koutský správce Koš na pokynutí svého pána hřmotným hlasem, úsečně sedlákům čísti z nějaké listiny.

Stará Kozinová však prvních slov jeho neslyšela. Bylať v ten okamžik jako vyjevena. Několik slovíček synových ji tak vzrušilo.

»Mámo, páni nejdú pro mne, hale pro majestáty,« šeptem a chvatem jí pověděl. »Dobře jste je hukrýli?«

To řekl a více nic. Stará Kozinová však měla toho dost.

On ví, že jsou majestáty u ní! Kdo mu to řekl? Syka jistě ne. Tedy je pozoroval tenkrát. A mlčel, jako dub mlčel. Až teď, že má o ně strach. Ty myšlenky mihly se šedou hlavou staré Chodky. »Co dělat, co myslí?«

Zrak její pln úžasu tkvěl na statném synovi. On však se již neobrátil, ale pozorně naslouchal, co Koš, stoje zrovna jako sloup, přísným hlasem předčítal. Ve světnici panovalo hluboké ticho. Koutský správce připomenul, že po ohavné a zuřivé rebelii selské před dvanácti lety vydán byl nejvyšší patent, kterým byly všechny výsady a privilegia před tím povstáním vydané zrušeny a zkasírovány, protože všechny spory a soudy poddaných s vrchností

skrze tyto svobody a privilegia vznikly a původ svůj měly. Nicméně že tu tam, jakož i v těchto chodských vesnicích psaných těch práv, ačkoliv už neplatných, nevydali, jsouce toho bláhového domnění, jako by jimi ještě něco mohli vyřídit, ano že, jakož se právě v této vesnici stalo, mnozí robotní lidé násilí se dopouštějí a ruky své na ouředníky Jeho Milosti urozeného pana Lammingerera, hejtmana kraje Plzeňského, nanejvýše trestuhodným způsobem vztáhli, na stará práva a majestáty se odvolávajíce.

Nicméně že Jeho Milost v laskavosti své a milosti ráčí pro tentokrát odpustiti vzpurným a zapomenuvším se Janu Sladkému, nazvanému Kozinovi, a těm, kteří mu pomáhali, že však jakožto hejtman kraje Plzeňského ve jménu nejmilostivější vlády přísně naříditi a poroučeti ráčí, nabyv toho přesvědčení, že jen ta domnělá privilegia toho byla příčinou, aby tyto jmenované majestáty a pergameny, kterých nikde jinde, jak vyšetřeno, není, jen tu v Oujezdě, aby všechny do jednoho bez průtahu a dobrovolně byly vydány, jinak že mocí svého úřadu všechny neposlušné a odporové donutí a co nejpřísněji potrestá. – Právce Košova, rozkaz ten držící, poklesla. Správce upřel své pichlavé oči na sedláky, jako by se chtěl přesvědčit, jak slova jeho účinkovala.

Lamminger jakoby lhostejně naslouchal, přehlížeje přitom chladně Chody před ním stojící. Častěji však než na kohokoliv z nich upřel svůj zrak na mladého Kozinu.

Jakmile Koš dočetl, nastalo na okamžik hluboké, mrtvé ticho. Účinek čteného rozkazu byl patrný. Ti, které prve vojsko, řinčení obnažené zbraně i důstojníci s krajským hejtmanem tak nenadále se zjevivším zarazili, upřeli zraky s úzkostným napětím ke stolu, k trhanovskému pánu.

Kozina však ohlédl se po Sykovi, jako by čekal, že »prokurátor« se ozve. Ale ten mlčel. Mladý hospodář dlouho se nerozmýšlel a promluvil:

»Tuto je pravda, co pan správčí čtali, že jsem se rval s panskými pacholky i se správčím, hale správčí káceli mi znamenánú lípu, ha tu jsem bránil ha bránit mušel. Co jsem na svý nohy stál, bula hinta

lípa kozinovská, teky za nebožtíka táty, dědka, ba i pradědka, jak tuti staří dobře vedí. Proto děkuju za milost, hale já jsem se neprovinil. Ha vo tutich majestátech – šak páni sami dobře vědí, že ešče platí. Platí ha budú platit, protože vo tý selcký rebolucí my Chodováci buli jsme ticho, hani jsme rukú nehnuli, ha tak tuten rozkaz zez Vídně neplatí vo našich právích, hale jen v tich vsích v kraji, hde se sedláci bůřili.«

První slova pronesl Kozina zvolna, jako by je hledal, nebo váhal je promluvit; ale pak se mu rozproudila řeč přirozenou výmluvností a mluvil živě, s přesvědčením. Na lících proskočil mu ruměnec a oči se mu leskly. Odpověď jeho více teď působila nežli ten ostrý hejtmanův rozkaz, který byl Koš přečetl. Na prsa přítomných Chodů velikou tíhu uvalil, než Kozinova řeč všem uvolnila, mračno rozešla. Syka pln úžasu upřel oči na smělého mluvčího, kteréhož do dneška neměl za hodna důvěry ve věcech vážných. Starý Příbek pokyvoval bílou hlavou, syn jeho, ušklibnuv se, pohlédl ze správce na Lammingera, jako by říci chtěl: »Nadarmo ta chytrá léčka, nepůjdeme do tenat!« Ostatní pak, kteří hlavy všeli, vztyčili je.

Ale běložluté řasy Lammingerových očí zase zamrkaly a nezakryly pohledu, jenž zasvítíl prudkou zlostí. Oba důstojníci, nemálo překvapení, pohlédli ze smělého řečníka na krajského hejtmana.

Ten, ovládnuv nejprudší své pohnutí, promluvil: »Slyšeli jste nejvyšší rozkaz. Radím vám, abyste poslechli. Kdo neuposlechne, bude pokládán za rebela a buřiče; podle toho bude s ním naloženo a dobře víte, jak zatvrzelí buřiči byli nedávno potrestáni.«

Na přízvuku jeho bylo znát, že český jazyk není jeho mateřštinou. Domluviv několik slov, pokynul správci Košovi a ten jal se jednoho po druhém z Chodů vyptávat, ví—li o majestátech a kde jsou. První stařeček, napolo slepý, odvětil:

»Milosti, nevím.«

Zrovna tak druhý, třetí, a rovněž tak starý Příbek odpověděl. Pak došlo na jeho velikého syna. Klidně pohlédl správce

do zarudlé, rozhněvané tváře a pravil: »Nevím, ha kdybych teky věděl, mlčíl bych.«

Správce, zaklev polonahlas, stanul u mladého Koziny a usmál se posupně, když i ten své »nevím« rozhodně pověděl, jakož pak i poslední – rychtář Syka.

Lammingerovo pihovaté líce pobledlo. Oba důstojníci, neústupností sedláků popuzeni, jali se k němu polonahlas, zprudka promlouvat. On však, postoupiv něco málo vpřed, promluvil hlasem už se třesoucím: »Ty své staré papíry a pergameny přece vydáte, ale až bude pozdě, až poslední halíř a sousto vezme vojsko, které tu zůstane, až vy všichni, co tu stojíte, budete v železech a jeden z vás nebo dva na šibenici!«

Pohlédl na mladého Kozinu, který ani teď očí svých před pánem nesklopil.

Lamminger domluviv, pokynul vojákovi, aby podal plášť, a řekl pak správci Košovi hlasitě již na odchodu:

»Teď konejte svou povinnost, máte plnou moc.«

Stará Kozinová toho všeho již neslyšela ani neviděla. Prve hned, jak správce Koš jal se čísti o těch majestátech, odevzdala Pavlíka jeho matce, a proklouznuvši vojáky a lidem, brala se chvatem domů do statku. Za chvíli pak, když se zase vracela, potkala u samých vrat Řehůrka Jiskru, jenž vrazil do dvora jako divý.

»Co se díje?« ptala se stařena.

»Zle je. Syka mi chtěl něco povědět, hale nebulo možná. Jen tulík jsem zaslech, že budú ve statcích hledat, habych ti tuto, selka, řek. Hani bych bul ven nepřišel, hale nynčko hin se tlačili, hdyž tuti oficíři ha tranovský pán na kůň vsedali.«

»Pryč jeli?«

»Pryč, do Tranova, hale vojsko vostálo, ha ten správčí zez Kúta zle hrozí Sykovi ha Janovi.«

Stařenou to škublo.

»Ha co chce?«

»Co by chtěl, majestáty. Hu Suků huž hledají, všecko rub na líc – tuti vojáci, ha Hančí hin běduje.«

»Ha Jan?«

»Kerak dub.«

»Kerak dub.«

Kozinová již dále nemluvila. Jako mladice pustila se k rychtě. Hluk a křik už opodál bylo slyšeti. Houf vesničanů před rychtou byl neobyčejně pohnut. Dobíhající, zahlédla ženu jednu, která, vyběhnuvši ze stavení, rukama lomila vykřikujíc:

»Panenko Marja, co se tuto děje! Uj, nechčasný ženy! Kozinová!—« vykřikla zhlédnuvši stařenu, »chutě běž, syna tě hin mordujú!«

V prostorné světnici rychtářově bylo v tu chvíli volněji, zato úzko na pohled. Páni odjeli a něco kyrysníků s nimi průvodem.

Když stařena vrazila všecka vzrušená do světnice, zahlédla smutné divadlo. V koutě stál Matěj Příbek, provazy svázaný, vedle svého starého otce. U nich stála Manka, tulíc k sobě Kozinova vyděšeného Pavlíka, kdežto matka jeho, vinouc Hanálku k svým nadržům, klečela před koutským správcem, prosíc o milost pro svého muže. Stranou v druhém koutě doráželi dva kyrysníci plochými šavlemi na rychtáře Syku, aby pověděl. Totéž do té chvíle dělo se mladému Kozinovi, až věrná jeho žena na okamžik přerušila to katanství, jež na něm páchali.

»Hančí, staň, hani nepros, nepovolím v ničom,« volal Kozina, ale vtom už mu selhal hlas, jak zahlédl starou matku svou, právě chvatně vkročivší.

Stařena, majíc šedivé vlasy nad čelem pocuchány, stanula jako ohromena. Viděla týraného syna, viděla, jak obvazek mu z hlavy stržen a jak z rány sotva zacelené krev po skrání se řine – a vtom snacha všecka bledá, všecka od sebe k ní přiskočila, probůh ji prosíc, aby Janovi domluvila, aby na děti a na sebe pamatoval.

»Hani slova, mámo – zařekla jste se – rukú dáním. Neposlouchajte Hančí,« volal Kozina, jenž se zalekl, že by matka sama teď snad vyradila, co před ním stále tak tajila.

Stará Kozinová stála okamžik jako strnulá; v srdci jejím Chodka s matkou zápasila. Pak se obrátila po Sykovi a vykřikla:

»Lychtáři, syna mi humlání.«

»Syko, hani tobě, hani mi hlavu neroztřepí. Nech ženský bédovat,« volal Kozina.

Kyrysníci na pokynutí správcovo ustali. Sám pak, obrátiv se ke Kozinové, pravil:

»Ty stará, víš o všem. Mluv a měj rozum, abys zachránila syna, jinak, víš, co ho čeká i vás všechny.«

Na okamžik ticho; zraky všech utkvěly na stařeně, stojící prostřed světnice. Pohlédla napravo na Syku rychtáře, nalevo na krvácejícího syna, mlčela, jako by se rozmýšlela.

»Mámo, víte, co nebožtík —,« začal Kozina, vida matku váhající; ale než dopověděl, pevně odvětila, zachmuřený zrak na správce upírajíc:

»Nevím nic, kerak bych vedíla?«

»Mamičko!« vykřikla Hančí.

»Že nevíš, selka?!« rozkřikl se Koš.

»Nevím,« opakovala temněji.

Správce nepromluviv, vyšel ven a vyhledal trhanovského svého kolegu, který právě s několika vojáky všecko přehraboval v komoře rychtářově. Oba správcové chvíli spolu hovořili ztlumeným hlasem, až pak Koš opět do světnice se navrátil; hned poté vyšel správce trhanovský z rychty ven a zamířil ke statku Kozinovu. Několik jiných kyrysníků bralo se zároveň do dvorce Příbkova.

Tou dobou také ostatní vojáci, kteří před rychtou čekali s tasenými palaši, rozjeli se po statcích, aby tu zůstali posádkou.

Den pohasínal a soumrak ukládal se na nešťastnou ves. Chvilé jindy tak klidná a tichá byla nyní plná zmatku, hoře a strachu. Ze statků ozývaly se hlasy kyrysníků i řehot jejich koní. Početný houf

lidu vesnického před rychtou zeřídí. Většina se rozběhla domů ze strachu i chránit majetku svého před hořkými, nevázanými hosty. Pustou návsi zaběhl se jenom chvílemi plášť některého kyrysníka, jenž těžkopádným krokem přecházel, a zvučelo řinčení jeho mocného palaše.

Setmělo se, po nebi hnala se černá mračna v divém chvatu. Chvílemi zableskl se jimi měsíc a na okamžik prosvítlo na návsi.

V takový také okamžik vyrazil houfec kyrysníků s hlučným pokřikem ze dvorce Kozinova a bral se rychlým krokem k rychtě.

V čele jeho trhanovský správce.

Za chvíli pak opět bylo před rychtou živo. Kyrysníci vyváděli odtud sedláky. V čele spoutaného Matěje Příbka a mladého Kozinu s obvázanou hlavou. Rychtář Syka kráčel hned za nimi vedle starého Příbka, ježž jeden z Chodů vedl. Všichni mlčeli, jen jejich ozbrojený průvod hlučel. Z ryku jeho a řinčení zbraně i dusotu přiváděných koní vyniklo bědování ženského hlasu a pláč. Daliť se kyrysníci v pochod a odváděli s sebou zajaté Chody. Zář měsíce jasněji prokmitla a v ní zableskly se hřebeny helmic i obnažené palaše, zaběhaly se pláště vojenské i bílé šerkové župany Chodů, krácejících mezi koňmi kyrysníckými. Průvod mířil k nedalekému Trhanovu. —

Od rychty kráčela mladá Kozinová s dětmi, všecka vyděšena; plačíc; vedle ní stará její tchyně mlčící, s hlavou pochýlenou. Za nimi Manka Příbkova a vedle ní pocínovský strýc Pajdar, mladý Šerlovský i postřekovský Psůtka, provázejíce opuštěné ženské na statek Kozinův. Nemohlať se Manka sama vrátit do otcova dvorce, kdež bylo v tu chvíli tolik nevázaných hostů.

Jak jen vkročili do dvora na zásep, již bylo vidět, jak tu prve hospodařili. Ve světnici bylo všecko zpřevráceno, truhly vypáčeny, dveře u komor vyvráceny, posekány. V tom zmatku sobě mužové ani nevšimli, že stará Kozinová vytratila se ze světnice. Přeběhla dvorem do svého výměnku. Tam ve světnici bylo zrovna tak jako ve stavení hospodářově. Než stařena toho všeho nedbajíc, vkročila chvatně, dychtivě do vedlejší komory a tu na prahu rázem stanula.

V zásvitu měsíčním, jenž pronikal sem nízkým, malým oknem, bylo vidět i zde spoustu kyrysníky spáchanou. Stařenu však nehleděla na rozbité nářadí; zraky její upíraly se najedno místo v podlaze.

Dvě prkna ležela tu v třískách, vylomena, stranou pohozena, na jejich pak místě zel hluboký otvor, vyžděná jáma, patrně útulek z dávných, bouřlivých časů. Byla černá, prázdná.

Truhlice »věcí chodovských«, chodský poklad drahocenných majestátů z ní zmizel. Kyrysníci jej vybrali, odnesli.

Stará Kozinová stála s hlavou pochýlenou, s rukama sepjatýma jako nad otevřeným hrobem. Hluboký povzdech vydral se jí z prsou, pak oběma rukama sáhla si na řadra. V ten okamžik jí světlo v zamračené tváři a její rty pevně sevřené pohnuly se úsměvem hořkým, pohrdlivým.

## VII

Mračna na nebesích prořídla; zmizelať většinou za Čerchovem a za hřebenem hor, jimž vévodí. Jen tu tam některé pochmurné, hrozné hnalo se za nimi jako opozdílý, osamělý dravec, jenž černé perutě své chvatně napíná a rozhání, aby dohonil družné hejno, zaniklé v nedozírném, vzdušném prostranství. Zář měsíčná volněji se linula na všechen pošumavský kraj, na lesnaté stráně Českého lesa, na výšiny u Klenče, Chodova i nad trhanovským zámkem.

Zdi budovy té, nedávno dostavěné, proběhávaly se holým stromovým. Zvečera rděla se jimi také zář osvětlených oknem. Mělť trhanovský pán dnes hosty, oba důstojníky, kteří s ním z Plzně přijeli; plukovníka hraběte Stampacha a mladičkého rytmistra hraběte z Vrtby a z Freudenthalu, o němž si služebnictvo pošeptávalo, že přijel za mladší dcerou milostivého pána, Marií. Starší, Barbora, byla již zaslíbena Václavu Hroznatě hraběti z Gutštejna, císařskému plukovníku.

Společnost panská dlouho se bavila. Táhlo již na jedenáctou, když zář v oknech velikého salónu pohasla. Pak ještě chvíli kmitala se v sousedních, hostinských pokojích, až i tu jako v celém zámku pohasla.

Jen tam dvě okna se ještě do šera nočního holým stromovým zardívají. V pracovně pán Lamminger tam sedí ve křesle u krbu, v němž oheň plápolá. Vedle stojí stůl pěkně vyřezávaný a na něm truhlice dubová, dobře kovaná. Pán, upíraje své chladné, bledě modré oči na správce Koše, jenž před ním stojí po vojensku, naslouchá bedlivě jeho zprávám. Vypravujeť správce, co se na Oujezdě dalo, když urozený pán odjel. Vypravuje, jak dal z opatrnosti nejprve Matěje Příbka svázat, jak především Syku a Kozinu nutil, aby nezapírali a vyznali.

»Který z nich byl zarputilejší?«

»Kozina, urozený pane. Když žena jeho přede mnou klekla, poroučel jí, aby vstala, aby raději domů odešla.«

»Hm.«

»Zatím u Syků prohledávali, ale nadarmo. Také jsem na přítomné ženské naléhal a hrozil, jak budou jejich mužové trestáni. Proto jsme je tam nechali. Ale neřekly. Zdá se, že nevěděly.«

»Myslíte?«

»Až tu přišla Kozinova matka. Ta jistě něco věděla.«

Správce dále o ní vypravoval, jak jednala, jak pak kolegu trhanovského poslal ke Kozinům hledat.

»Zatím než přišel, dost jsem jí hrozil. Ale ta bába je jako skála. To mladá, Kozinova žena, ta by byla řekla, jak plakala a byla vyděšena. Ale myslím, že není v tajemství zasvěcena.«

»Dobře. A co říkali, když jste přinesli tu truhlici?« Pánův pohled utkvěl na dubové skříni na stole.

»Jako když hrom zčistajasna udeří, urozený pane. Syka svěsil hlavu.«

»A Kozina?«

»Ten byl tužší. Pohodil hlavou, a ten divoký Příbek okřikl ještě svého otce, když nad tou skříni zabědoval. „Mlčte, táto, majestáty nám vzeli, hale pěstě ne!“«

»Tak. Šli pak pokojně?«

»Ano, urozený pane. Nic se už nebránili, ani Kozina, ani Příbek.«

»Kam jste je dali?«

»Kozinu a Příbka do černé šatlavy, každého zvláště. Ostatní jsem dal zavřít do bírdovny. Ráčíte—li jinak poroučeti.«

»Dobře tak.«

»Také jsem zavřel toho dudáka z Oujezda. Z rychty nejprve zmizel, ale pak, když jsme sedláky odváděli, sám se tam namanul.« Lamminger jen pokynul lehko hlavou.

»Ráčíte—li, urozený pane, ještě něco poroučeti?«



»Nic. Dobře!«

Správce, ukloniv se hluboko, odešel. Ještě bylo slyšet odměřené pádné kroky i řinčení ostruh, pak i zvuky ty zalehly. V komnatě uhostilo se hluboké ticho. Lamminger vstav, otevřel víko dubové truhlice, jejíž zámek byl uražen. Chvilí hleděl na zahnědlé pergameny rukou správcovou prve přehrabané, pak nazdařbůh vyňal vrchní listinu se starou pečetí, a rozhrnuv pergamen, upřel oči na první řádky.

»Nos Carolus, domini regis Boemiae primogenitus, marchio Moraviae, notum facimus, quod quia paterni nostrique fideles dilecti Chodones in Domazlicz – « Četl dále. Oheň v krbu praskal a v příjemný jeho zvuk vmísilo se chvílemi zarachocení tabulek okenních, když jimi noční vítr zatřásl.

Lamminger sáhl po jiném listu s velikou pečetí. Byl český. »My Rudolf, z boží milosti císař svatě římské říše a král český.« Nežli několik řádků kvapně přelétl, byl vyrušen. Dveře z vedlejší komnaty se otevřely a jimi vstoupila jeho manželka, vážná paní přibledlé tváře, mírného výrazu. Byla ještě v bohatých, vpředu vyšívaných šatech, ve kterých uvítala hosty. V záři dvou voskovic na stole planoucích zasvítily se perly a drahé kamení agrafrů prostřed atlasových kokard nad ňadry i na ramenou nad širokými, zdrhovanými rukávy, mezi jejichž bělostnými náduvkami živě se odrazily četné stuhy veselých barev, v různé kličky uvázané i svinuté. Krásné, tmavé vlasy její byly nad ušima i vzadu v četné kadeře svinuty a drobné kučerky spočívaly jí také na bělostném čele.

Svobodná paní vstoupila ostýchavě a zrak její pátravě utkvěl na líci manželově.

»Nevyrušuji?« tázala se mírně.

»Ó nikoliv, ačkoliv tu mám čtení překrásné a velice zajímavé.« Tvář šlechtičny se vyjasnila. Tak vesele manžel její už dávno neodvětil.

»Přišla jsem vás, milý, upomenout, abyste se šetřil a šel si odpočinout. Unavil jste se jízdou.«

»Dnes necítím unavení. Hle, mé dávné přání! ukázal na rozevřený majestát Rudolfoův. Šlechtična se k němu nahnula.

»Ach, hle,« zvolala, »můj předek!« a ukázala na místo, kdež na listině byl podpis kancléře Království českého: »Ladislav z Lobkovic.«

»Ano, váš předek. Jistě si pan kancléř nepomyslel, když tuto listinu stvrzoval, že jednomu z jeho potomků nadělá tolik starostí a že ji zruší. Již je mám.«

»Slyšela jsem, jak se bránili, jak jich nechtěli vydat, ano že i krev tekla.«

»Ano, ano. Co naplat.«

»A musil jste je mítí?« ptala se mírně, šetrně.

Svobodný pán zachmuřil své zarudlé obočí.

»Rozumím, je vám těch buřičů líto.«

»Tyto listy jsou již neplatny.«

»To já také říkám, a přece jsem se jich bál, má milá. Já být prokurátorem, chtěl bych jich dobře hájit, a pak vítr u dvora není věčně stejný a nám příznivý. Pamatujte jen, jak bylo za nebožtíka císaře, když ten pan z Grefenberka se těch chámů ujal, a pak za knížete Auersperga, co mne to stálo, abych jeho návrhy zmařil. Být po jeho, dnes by všechno toto panství nebylo mé, a tenkrát tyto listiny byly zrovna tak neplatny jako dnes. Na jich základě mohli začít proces každého dne. Ale teď už ne,« Lamminger se usmál; zato na tvář jeho manželky jako by stín padl. Mlčela, jen tajený vzdech jí zavanul přes rty. Manžel, upíraje na ni pátravě zrak, promluvil kvapně:

»Vy byste si, má milá, ještě něčeho přála.«

»Ano, ale obávám se. Zaslýchla jsem, že ti lidé z Oujezda budou trestáni, bití, a že dnes nic nedostanou jíst.«

»Aj, milosrdná i na ty, kteří jsou proti vám. Trestáni budou.«

»Je tam jeden raněný a jeden stařec slabý.«

»O tom raněném ani nemluvte. Starce ušetřím, i těch ostatních, kteří nebyli tak vzdorovití – vám k vůli. Ale již je pozdě, má milá. Dobrou noc! Dnes můžete spokojeně spát, tento dům a vše zůstane již našim potomkům; popel těchto pergamenů všechno zajistí.«

Chladně políbil manželku, jež se více orodovat již neodvážila. Prve se jí uvolnilo, když viděla přísného manžela tak veselé míry, teď odcházela zase zaražena, zamyšlena. Lamminger osamotněv, přešel komnatou, pak se opět zastavil u listin a hleděl na ně

zamyšleným okem. Nečetl však. Pojednou vzal jednu z nich a přistoupil s ní ke krbu. Již zvedl pravici, aby toho starobylého svědka svobod chodských uvrhl do ohně; ale pojednou, zadržen náhlou myšlenkou, spustil ruku, a vrátiv se opět ke stolu, uložil listinu a s ní všechny ostatní do chodské skříně. Pak spustil na ně víko.

## VIII

Mráz té noci uhořel. Nejvíce ho cítili v zámku trhanovském chodští vězňové. V pusté bídovně beze všeho nábytku choulili se staří z Oujezda, s nimi rychtář a mladý dudák Řehůrek, Jiskra. Kupili se na černé podlaze kolem starého Příbka, jemuž na klíně ležela lesklá jeho čekana, pěkně kovaná. Zvečera ještě, jak je sem zavedli, dost hovořili. Mluvili o Matěji Příbkovi, a ještě více o mladém Kozinovi, o jeho smělosti, statečné řeči, o všem jeho dnešním jednání, které každého překvapilo. Jen Jiskra Řehůrek se přitom divně usmál a pravil:

»Ha žádný mi napřed nechtěl věřit, že je dobrý chlap.«

Než nejmutnější bylo, že pravdu děl starý Váchal:

»Ha nač tuto všechno platno, nač trpěl Kozina, ty, lychtáři, ha tu Příbkovo Matěj, hdyž tuten znamenáný vlk vzal naše mejestáty.«

Cítili všichni slov těch tíhu. Zamřkli se pak a každý se oddal myšlenkám. I dudákovi nebylo do hovoru jako jindy. – Pozdě zvečera otevřely se dveře znenadání. Vešel dráb, nesa velikou svítilnu, a za ním dva pacholci. Jeden z nich nastlal na podlahu slámy, druhý přinesl chléb a vodu. Pak zase odešli. Vězňové, usednuvše na stlaní, dali se do večeře; jedině rychtář Syka a starý Příbek svého dílu se ani netkli. Nebylo jim do jídla a zůstali také oba vzhůru, když pak ostatní se natáhli, aby spali.

Noc byla tichá a jasněla. Do bídovny padal její zázrak dvěma nevelikými okny, jimiž bylo viděti ven na tmavé, dřímající lesy. Na nich tkvěli zrakové obou Chodů. Rychtář Syka se ozval tlumeným hlasem:

»Tuty byly všechny naše.«

»Jau,« přisvědčil stařec. »Ešče dědek v nich chodil kerak ve svém, ha bul tu pánem, ha my nynčko se na ně díváme z harestu.«

Opět se zamřkli, až po chvíli rychtář, zase k lesům pohlédnuv, vztáhl kvapně pravici a ven ukazuje pravil:

»Hele, Příbku, hin zrovna nad lesem, tuta hvězda!«

Příbek tam upřel své zraky a pokřižoval se.

»Chometa,« pravil zvolna, »nějaký boží znamení!«

Nad táhlým hřebenem černého lesa zářila na tmavomodrém nebi vlasatice dlouhého ohonu k vrcholu nebes obráceného.

»Kerak je veliká!« opakoval Syka.

Tu již všichni na ni hleděli; někteří klečící, jiní povstavše. Vstali, všechno slyšeli, neboť nezamhouřili ani oka.

»Každá chometa něco znamená,« pravil Příbek. »Viděl jsem jich huž několik, ha dycky pak bula vojna nebo hlad a mor. Hale tuta! Tak velkú jsem ešče neviděl jak tenkrát – to ešče jsem bul pohunek – tenkrát před tú vojnu, co třicet let trvala. Pomatuju to, kerak dnes by bulo. Sedili jsme vně před okny ha dívali se na nebe. Můj nebožtík dědek dobře prorokoval, že bude zle, tuze zle. Von bul ešče z těch dobrých časů ha nosil ešče zlatý prymky na županu i lajbu, nám zbuly jen tuty černý. Ha pak, chudák stará, sám se toho dočkal, haby viděl, že pravdu prál. Ešče na svý oči viděl, kerak císařský vojsko nám všechno pobralo, haž nebulo hani kůzlete v mařtali, hani škejby chleba v domě. Von ešče zamlada v zlatejch prymách, ha pak na starý kolena kerak žebrák votrhanej, hladovej! Ha nezbulo mu nic než tuta čakana!

Ó vím, kerak vždycky sluzil, jak si jen na tu vězdu vzpomín, ha hdyž se řečilo vo tutich starejch časích. Hale co von! Bulo mu zle, hale co by tepřiva nynčko říkal?! Tenkrát ešče jsme míli nádeji, hale nynčko – Tuta vězda.« a starci se hlas silně zachvěl, »co tuta nese.«

»Nám nic, na nás pánbůh huž zapomín,« posteskl starý Váchal. Zraky všech se na něj upřely.

Bylo to těžké slovo a jindy by je, jelikož rouhavé, pokárali, ale v tuto chvíli nikdo ani nehlesl. Zdálo se, že mlčky souhlasí.

Matěj Příbek, co otec jeho starostně pozoroval zlověstnou hvězdu, ležel natažen ve tmavé šatlavě a spal, maje svůj těžký širák pod hlavou. Ruce již neměl provazy svázaný. Sen obrovitého Choda, spočívajícího na tvrdé studené zemi, nebyl tuze příjemný, neboť přes tu chvíli sebou prudce trhl a ze spaní vykřikoval.

I ve snu dále zápasil a nanovo se zlobil, že s ním tak zákeřnický jako s lotrem nějakým jednali, z ničeho jej na rychtě přepadli a provazy svázali.

Ve vedlejší cele, ne méně nepříjemné, seděl Kozina na červotočivém trámci u zdi položeném. Opíraje raněnou hlavu o drsnou a studenou stěnu, obrátil zrak zamyšleně na proužek hvězdnatého nebe, jež bylo viděti rezavou mříží malého okénka. Dlouho přemýšlel o tom, co se dnes událo. Nebyl nijak sklíčen nebo snad zdrcen.

V nitru jeho se uhostil klid. Klid rozhodnutí a hotové události. Vyjasnilo se mu. Zmizelať nejistota a dusná tíseň blížící se bouřky. Uhodilo, ale tím také zmizel mrak, jenž dlouho již tížil mysl mladého muže, dbajícího své cti. Očistilť jej dnešek a ukázal, jaké je pravé jeho smýšlení, že není tím, zač jej všude měli, i vlastní matka. Také se veřejně stvrdilo, več sám věřil, že práva chodská dosud platila a platí, přes to panské popírání i jejich perpetuum silentium. Co se stalo, nebo co se děje, že Lamminger pojednou stojí tak o majestáty? A teď by se mu měly bez boje nechat?

Vzpomněl na děti, na matku. Jak tam na rychtě se na něj podívala, když jí dal znát, že ví o jejím tajemství, a pak, když ho sem večer na zámek odváděli! Teď jistě jsou všechny pohromadě – děti asi spí, a Hančí, ta ubohá pláče. To se asi děti po něm poptávaly, Pavlík, Hanálka, ta milá hlavička – Zemdené víčko Kozinovo klonilo se, až je spánek sklopil. Mysl však neznavená zabíhala z vězení ven, přes les, až stanula u lože pod nebesy prostě malovaného, na němž odpočívaly dvě rozmilé děti, klouče boubelaté a plavovlasé děvčátko, nad nímž sklání se mladá žena, pozorujíc blaženě svá dvě poupátka.

Příštího dne odpoledne zavedl Lamminger hosty své, plukovníka hraběte Stampacha a mladého rytmistra hraběte z Vrtby a Freudenthalu do zámecké kanceláře.

V prostranné jizbě, čistě vybílené, bylo příjemně. Hořelť v krbu veliký oheň. Blíže něho usadili se šlechtici do kožených křesel

a pokračovali v hovoru, který už cestou sem zapředli. Trhanovský pán měl slovo.

»Nepřestali by, dokud by kousek pergamenu v rukou měli. Jsou zchytralí, proto teď dlouho mlčeli; ale jak by se jen trochu naskytla příležitost – Neznáte jich, pánové, jaký to tvrdý, houževnatý lid. Lpějí na všem, nač jen poněkud uvykli. Vím, jak bylo se zbraní, když ji musili za mého otce odevzdati. Dost se také bránili, než staré ty pušky a pistole vydali. A ještě ne najednou. Co bylo dohánění, hrozeb, i trestů!«

»Nu, a zvykli si také beze zbraně,« pravil s úsměvem hrabě Stampach.

»Zvykli, ovšem, a tak bude také s těmi listinami.«

»Což byli ti chámové tak po vojensku zřízení?« ptal se mladý rytmistr.

»I prapor svůj měli i praporečníka.«

»Aj!«

»Ten veliký Chod, který tam na rychtě všechny o hlavu převyšoval, to je poslední jejich praporečník. Ten jej tu odevzdával. Prapor nejpozději odevzdali. Skrývali jej dlouho, až se přece vyneslo, kde je. Byl na Újezdě jako včera ty listiny, u otce toho velikého sedláka. Když jsem tam mušketýra vyslal, nevydali ho, a teprve když jim zle pohroženo, přinesli ho sami. To byla podívaná, ctní pánové! Sám Příbek, ten veliký, jej nesl, a s ním přišla skoro celá ves; otec jeho, rychtář, konšelé a všichni mužové. To byl čestný průvod toho praporu!« dodal Lamminger s uštěpačným úsměvem. »A když ho tu na kanceláři odevzdávali, dal se ten starý Příbek do pláče a ne jeden z těch paličáků si oči utíral.«

## **Конец ознакомительного фрагмента.**

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.